

ЭХЭ ХЭЛЭН – МАНАЙ БАЯЛИГ

13 н.

1921 өнөй
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая! Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
декабриин 3
Среда

№ 46 (21996)

Гарагай 4
www.
burunen.ru

ДЕКАБРИИН 3 - ЮРИСТЫН ҮДЭР

Буряад ороной юридическэ бүлэглэлэй хүндэтэ түлөөлэгшэд!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрынгөө зүгһөө мэргэжэлтэ хайндэрөөртнай үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб!

Гүрэнэй байгуулалтын хэрэгтэ, эрхэтэдэй эрхэнүүдые болон сүлөөтэ байдал хамгаалгада, гэмтэ ябадалнуудтай тэмсэлдэ болон гурим журам сахилгада, мүн эрхэтэдэй ниигэмэй болон эрхэтэ гүрэн байгуулгада гол хубитаяа оруулдаг эдэ мэргэжэлтэдэй үүргые сэгнэхын тула Россида энэ үдэр тэмдэглэгдэнэ гээшэ. Мүнөө үедэ дээдэ гарай мэргэжэлтэй, гүнзэги эрдэм мэдэсэтэй, мүн хуулинуудые хамгаалгын, хэрэглэлгын ажалай ехэ дүршэлтэй мэргэжэлтэд-юристнүүдгүйгөөр гүрэнэй засагай, нютагай захиргаанай, эрхэ хамгаалгын болон сүүдэй системэнүүдые, мэргэжэлтэ болон юридическэ бүлэглэлнүүдэй – адвокатурын болон нотариадай хүдэлмэри сэгнэхэнь бэрхэтэй байна. Юридическэ мэргэжэлтэй хүдэлмэрилэгшэд хадаа олзын хэрэг хамгаалгы хангадаг нэн тула экономика болон социальна халбаринуудта өөһэдынгөө горитой хубита оруулна, тиимэһээ Буряад ороной эрхэтэдэй эрдэм нуралсалай, элүүры хамгаалгын, соёлой болон социальна талаһаа хангалгын талаар тэдэнэр эдэбхитэй хабаадана.

Юридическэ эрдэм баһал хүгжэнэ. Республикын вузуудай юридическэ факультэдүүдтэ ажалладаг профессорнүүдэй-багшанарай

бүридхэлнүүд, аспирантнууд, оюутад зохёохы гуримаар, тон амжалтатай ажаллана, тиин юридическэ шэглэлтэй мэргэжэлтэдээр эмхинүүдые болон предпрятинуудые хангана. Тэрэшэлэн БГУ-гай юридическэ факультет 20 жэлэйнгээ, харин ВСГУТУ-гай экономикын болон эрхэ шудалалгын факультет 10 жэлэйнгээ ойнүүдые тэмдэглэнэ, тиин тон хэрэгтэй мэргэжэлтэдээр хангана. Манай вузуудые дүүргэгшэд республикынга болон оронойнгоо эрхэ хамгаалгын, сүүдэй, хуули баталалгын болон засагай гүйсэдхэхы эмхинүүдтэ, муниципальна эмхинүүдтэ, предпрятинуудта амжалтатай ажаллана.

Эрхэтэдэй ниигэмые болон эрхэ хамгаалгын хүдэлөөе хүгжөөхэ хэрэгтэ юристнүүд эдэбхитэй хабаадана, тиихэдэ Буряад ороной Ниитын палатын хүдэлмэридэ горитой хубитаяа оруулна, тэрэшэлэн шэнэ институтуудта – хүнэй, үхибүүдэй, олзын хэрэг эрхилэгшэдэй эрхэ хамгаалгын хүдэлмэридэ хабаадана.

Залуу үетэнтэй баян дүй дүршэлөө хубалдажа байдаг юристнүүд-ветерануудта баяр баясхалан хүргэнэб. Хүндэтэ юристнүүд, Таанадта элүүр энхэ ябахые, мэргэжэлтэ ажалдаа амжалтатай хүдэлхые, зол жаргал, хайн хайхание хүсэнэб!

**Вячеслав НАГОВИЦЫН,
Буряад Республикын Толгойлогшо –
Буряад Республикын Правительствын
Түрүүлэгшэ.**

Хүндэтэ юридическэ халбарин хүдэлмэрилэгшэд болон ветеранууд!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө Таанадые мэргэжэлтэ хайндэрөөртнай – Юристын үдэрөөр амаршалнаб!

Энэ үдэр бидэ элдэб мэргэжэлтэй юристнүүдэй, нэрлэбэл, судья, прокуратурын болон эрхэ хамгаалгын органуудай, адвокатуудай, нотариусуудай, юрист-консультантнуудай, тэрэ тоодо эрхэ хамгаалагшадай ажалые үндэрөөр сэгнэнэбди. Тиимэ мэргэжэлтэй зондо юриспруденциин талаар ехэ эрдэм мэдэсэтэй, мүн тиихэдэ үнэниие илгахэ сэдхэлтэй, ажабайдалые сэгнэхэ ухаатай болон юумые ойлгохо гүнзэги мэдэрэлтэй байха эрилтэнүүд табигданхай бшуу. Тиимэһээ таанартал хүнүүд хүндэ хүшэр сагта хандадаг ха юм. Манай эрхэтэдэй эрхэнүүдые болон сүлөөтэ байдал хангаха хуулинуудые хамгаалха хэрэгтэ оролсонот, эрхэтэ гүрэнэй эхин үндэһые бэхижүүлнэт, Россиин зоной эрхын соёл байгуулнат.

Манай республикын юридическэ бүлэглэлэй эгээл эрхим түлөөлэгшэд үндэр табисуураараа, соёлоороо, эрдэм мэдэсээрээ, ажал хэрэгтээ харюусалгатайгаар хандадагаараа илгардаг байна. Буряадай юстициин хүмүүжүүлэн гүрэнэй ажал ябуулагшад, политикууд ороноймнай хуули бэлүүлгэ, эрхэтэдэй системэ хүгжөөхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулһан юм.

Мүнөө үеын юристнүүд урдань хүдэлһэн зонойнгоо алдар солото заншалнуудын хүндэлдэг, дүй дүршэлһөөнь хубаалдадаг байна, шэлэһэн ажалдаа үнэн сэхээр алба хэнэ.

Хүндэтэ юристнүүд, Буряадай юридическэ халбарин ветеранууд! Таанарта, танай дүтын зондо элүүр энхые, Хуулида шанга хүсэлтэйгөөр алба хэхые, мэргэжэлтэ илалтануудые болон амжалта үнэн сэдхэлһээ хүсэнэб!

**Матвей ГЕРШЕВИЧ,
Буряад Республикын
Арадай Хуралай
Түрүүлэгшэ.**

БУРЯДАЙ АХА ЗАХАТАН РЕСПУБЛИКЫН ТОЛГОЙЛОГШЫЕ ДЭМЖЭНЭ

Байгал далайн оршомдо байдаг манай Буряад орон үни холоһоо хойшо аяншадай һонирхол ехэтэ татадаг. Ноябрьрин 28-да Буряад Республикын Толгойлогшын дэргэдэхи Аха захатанай соведэй суглаанда аяншалга хүгжөөлгэ тухай һанамжаараа аха захатан Вячеслав Наговицынтай хубалдаба.

Суглаанай эхиндэ Республикын Толгойлогшо һая байгуулагдаһан гүрэнэй шагналнуудые, "Ажалай габьяа" медальнуудые Аха захатанай соведэй хоёр гэшүүдтэ барюулба. Эгээл түрүүшын медалээр Пётр Чернакович Шобогоров шагнагдажа, №2 медальда Нимаев Владимир Бадмаевич хүртөө.

Суглаагаа нээхэдэ, Вячеслав Наговицын Буряад оронойгоо аха захатанда республикынгаа ажабайдалда алиһе талаарнь эдэбхитэйгээр хабаадалсажа байһандань, мүнөө үеын аяншалгаар ехэтэ һонирхожо, республикынгаа гурбан аймагуудаар ябажа, энэ талаар правительствын ажаябуулгые дэмжэжэ байһандань баяр баясхалангаа мэдүүлбэ. Бүхы дэлхэйдэ аяншалга ехээр хүжэнэ. Аяншалгын хүсөөр лэ зарим гүрэнүүд баян тарган байдалтай болонхой. Манай республика дэн тиимэ болохохогүйл даа, гэбшье баһал хожомдожо болохогүй. Аяншалга хүгжөөхэдэ, нэн түрүүн олон хүн ажалтай болон, хүн зон оршон тойронхи байгааһаа, гэр бараагаа ариг сэбэрээр байлгахые, улам гоё, сэбэр сэгсэ болгохые оролдон. Манай республикада зуу гаран элдэб яһанай зон эбтэй эсетэйгэр ажаһууна. Өөр өөрын һонин түүхэтэй, соёл, урлалаа хүгжөөнэ, гурим заншалаа сахина, заншалта ажалаа эхээр байна. Буряад ороной Россиин будаадын шажанай, бөө мүргэлэй түб болон. Угаа һонирхолтой урдын соёлтой шэмээшгэ зоной ажабайдал олоной һонирхол татана. Бузарлагдаагүй байгааһаа хэды гоёб, хүнэй сэдхэл зүрхэ хүдэлгэхэ хэды олон байгааһаа, түүхыншье, архитектурнашье үзэмжнүүд бии гээшэб. Манай омогорхол Байгал далайманай бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ ха юм. Эдэ бүгэдэ баялигуудаа зүбөөр хэрэглэжэ, аяншалга хүгжөөжэ шухала, гансал харгы замаа һайжаруулха, байра байдалаа болбосон түхэлтэй болгохо ёһотойбди гэжэ республикын Толгойлогшо тэмдэглэбэ.

Республикын экономикын яаманай сайд Татьяна Думнова Аяншалга хүгжөөжэ талаар Республикын агентствын Хүтэлбэрилгэһын уялгануудые дүүргэдэг Елена Дамбуева хоёрой элидхэлнүүд соо Буряад орондон аяншалга хүгжөөхын тула ямар ажал ябуулагдаһан гэжэ дэлгэрэнгүйгээр хэлгэдэбэ. 1937 ондо манай табан буряад басагад

«Улаан-Үдэ – Москва» гэжэ 6 мянган модо орёо зам санаар гаталжа, дэлхэй дүүрэн суурхаа һэн. Тиигэжэ манай Буряад-Монголой республика ехэ мэдээжэ болоо һэн. Табяад-жараад онуудаар хизаар ороноо шэнжэлэлгэ, аяншалга һургуулинуудта ехэ дэлгэрээ, бүхы Пионернүүдэй байшангуудта аяншалгын бүлгэмүүд хүдэлдэг байгаа. Аймагуудаар аяншалгын зунай лагерьнууд эмхидхэгдэ, республикын мэдэлэй «Максими́ха» (мүнөө «Юность») лагерь Байгалай эрьедэ, тиихэдэ Сурхайта нуурай дэргэдэ хэдэн лагерьнууд нээгдэ. Аяншалагшадта гэжэ зориута «Баргажан» зохид буудал баригдаа. 1974 ондо Республикын аяншалагшадтай федераци байгуулагдаа. 90-ээд оноор хари гүрэнһөө, илангаяа Монгол оронһоо олон аяншалагшад ябадаг болоо. Тээд 1997 оной кризистэ дайрагдажа, аяншалга ехэ хүндэ байдалда ороо. 2007 онһоол аяншалга дахин һэргэжэ эхилэ. Тиигээр хүгжэжэ, «Аяншалгын жэл» гэжэ сонсохогодон 2013 он ехэ һайнаар нүлөөлөө.

«Хойто Байгалай хизаар» (Северобайкальск хото), Асагадай тала, Улаан-Үдэ, «Байкальский» ТРК, Ниловэ Пустынь, Хяагта, Байгал шадарай дайда гэхэн аяншалга хүгжөөхэдэ, тааруу газарнууд гэжэ тодруулагдаа. Аяншалгын рекреационно кластернууд: «Подлёморье» - Кабанскын аймагта, «Хяагта» - Хяагтын аймагта, «Байкальский» - Ивалгын аймагта, «Дээдэ Онгостой» парк-отель, «Түнхэнэй гол» – гээд олон кластернууд байгуулагдаа. «Байкальская гавань» гэжэ аяншалгын рекреационно түхэлэй тусхай экономика зона Россиин зүүн зүгтэхи хизаарай аяншалгын түб болохо дүүрэн аргатай. Эндэ эмтэй домтой олон тоото аршаанууд, амаралтын газарнууд, һонирхолтой хада ууланууд бии. Эдэ олон газарнуудаар ябажа харахадаа, аха захатан бодото дээрээ ямар ажал ябуулагдажа байнаб гэжэ анхараа.

Харгы замууд ехэтэ һайжараа, барилганууд яһала бараг шанартайгаар баригдана, һүүлэй үедэ ехэ ажал ябуулагдаа гэжэ тэмдэглэбэ. Зохид буудалнууд шэнээр ажалаа ябуулжа, хари холын аяншалагшадые, айлашадые хүндэтэйгөөр утгажа һураа. Энэ жэлдэ манай ниистэл хотын «Гэсэр» - 3 одото, «Аян» «Жасо-Тур» хоёр – 2 одото, «Алтан тарьян» («Золотой колос»)

– 1 одото гэжэ шалгараа. Олон зон Россида үнгэргэгдэдэг элдэбин конкурс-урилдаануудта хабаадана. Улаан-Үдын зохид буудалнуудта, «Байгал» аэропортдо, түмэр харгын болон автовокзалнуудта, гудамжануудта элдэбин тэмдэгүүд, карта-схемэнүүд, терминалнууд болон бэшэ олон мэдээсэлнүүд болон мүнөө үеын «Russia/Travel» болон «Top Trip Trip» гэхэн аяншалагшадтай порталнууд, «Вокруг Байкала» гэжэ мобильна замай залуур байгуулагданхай. Шэнэ жэлэй, Сагаалганай, Сурхарбаанай найрнуудта, бүгэдэ буряаднуудай «Алтаргана» наадануудта айлшад болон һонюуша аяншалагшад олоороо ерэнэ. «Сайн агууехэ зам», «Байгал – Хүбсэгэл», «Зүүн зүгтэхи хүрээлэн» гэхэн Уласхоорондын аяншалгын замууд зохёогдонхой.

Хараһан үзэһэнөөрөө хубалдахадаа, аха захатан хэдэн зүбшэлнүүдые, дуралхануудые оруулба. Александр Чукеев шэнэ барилгануудта анхарал хандуулха, һайн шанартайгаар барихыень шангалха: һаяын жэлнүүдтэ ямар ехэ барилганууд зуруул мэтэ ноосооб. Тушаал зэргэтэй зоние үүргээ һайнаар дүүргэхыень албадаха. Тиихэдэ ажалдаа шармайн орошоудые урмашуулха, шагнал хайрада хүртөөхэ. Аяншалгын талаар эрхим габьяатай гэхэ гү, али хүн зоние эрхимээр хангагша габьяатай гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ

бии болгохо шухала. Жэшээлхэдэ, Асагадай морёор маанадые угтаһан табатайхан хубуун аха захатание ехэтэ гайхуулаа, баярлуулаа. Тарбагатайда өөрынгөө гэртэ Сергей санаартан музей байгуулаад байна. Иимэ урагшаа һанаатай, шударгы зоние гүрэн түрын, засаг зургаанай зүгтөө албан урмашуулхал даа.

Вячеслав Антонов «Буряттражданпроект» нэгдэл иимэ ехэ барилгануудые түсэблэжэ байгаагүй юм гэжэ мэдүүлбэ. Тиигээд мүнөө хэндэшье мэдээжэ болоогүй эмхинүүдтэ проектуудые зохиолгоно гэжэ шүүмжэлбэ. Мун баһа федеральна һан жасаһаа үтгэһэн мүнгэнэй хүсэд элдэгдээгүй байһанда һанаагаа зобон.

Виктор Таханов Түнхэнэй аймагай хүндэ байдал тухай мэдээсэбэ. Тиихэдэ морёор аяншалгые үнэтэйшье һань, хүгжөөжэ шухала гэжэ Виктор Добшонович уряалба.

Республикын профсоюзнууд муугаар ажалаа ябуулаа гэжэ аха захатан ехээр шүүмжэлэбэ. Вячеслав Владимирович энэ зүб шүүмжэлэл гэжэ тэмдэглээд, хүлээжэ, хаража, юун болошоо ааб гэжэ һууха саг үнгэрөө, хүн бүхэн урагшаа һанаатайгаар хүдэлхэ ёһотой гэжэ мэдүүлээд, шэнэ хүтэлбэрилгэһе Анатолий Гольхота саашадаа шармайн оролдожо хүдэлхыень хүсэбэ.

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

ЭЖЫНЭРЭЭ АМАРШАЛБА

Эжын һайндэртэ Республикын эдиршүүлэй хизаар ороноо шэнжэлэлгын болон аяншалгын түбтэ «Минии эжы – алтан дэлхэй дээрэ эгээл бэрхэ» гэжэ эжынэртээ барюулха бэлгүүдые бэлдэлгын конкурс үндэр дээдэ хэмжээндэ ёһотой һайндэр боложо үнгэргэгдөө.

Түрэнэн эжыдээ баяр баясхалангаа мэдүүлхэ хэрэгтэ ехэ туһа болохо энэ конкурсдо элдэбин кружогуудта ябадаг Улаан-Үдын болон хотын дэргэдэхи бэшэшье һургуулинуудай хүүгэд ханамжатайгаар хабаадаа.

Конкурсдо хабаадаһан үхибүүд һананайнгаа илгаагаар гурбан бүлэгтэ хубааржа, табан мастер-классуудта хабаадаа. Эндэ бэрхэ багша-урашуул хэшээлнүүдые харуулаа. Бэлэгэй уран һайхан хайрсагхануудые, мүнэнэйшье урладаг Людмила Сергеевна Базарова һургаа. Эндэ гоёор зурадаг, шүрэхэнүүдээр уран гоё зүйлнүүдые урладаг Вика Раднаева төөдэйтээ ерээд урлажа байба. Алина Морковагай уран зурагууд Сампиловай музейд табигдаа һэн гэжэ Галина Михайловна төөдэйн хөөрэнэ. «Үйһэнэй үльгэр» класста арадай дархан Валерий Дашеевич Цыбиков үйһэнэй нюусануудые хүүгэдтэ ойлгуулаа. Багша баабайнгаа һургаалаар үйһөөр дархалжа һураһанаа, үйһэнэй һайн тунһатай шанар тухай хөөрөөд, эжы абадаа зориулһан «Бурхад даа» гэжэ шүлгөө уншажа, ашата эжы абаяа ходо хүндэлжэ ябахыень уряалба. Хасагуудай ажабайдал тухай «Хасагай үдэшэдэ» Артём Викторович Туголуков харуулаа. Тэрэнэй шабинар Яна Карпова, Кирилл Иванов, Данила Кондаков гэгшэд хасагуудай һэлмээр, нагайга ташуураар габшагай бэрхэ байһанаа харуулаа. Олон һонирхолтой уран гоё уялаануудаар һонирхолтой зүйлнүүдые бүтээлгэжэ Артём Юрьевич Алсаев һургаа. «Үльгэртэхи тугас шубуун», «Эжыдээ – зүрхэ», «Дуратай эжыдээ», «Һайн һанаан. Һайхан сэдхэл» гэхэн мастер-классуудта багашуул ехэ дуратайгаар зохидхон бэлэгүүдые зураа, шэрдээ, гоёогоо.

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

ЭРЭМДЭГ ЗОНОЙ ХАБААДАЛГАТАЙ

«Родники творчества» гэжэ нэрлэгдэһэн уран бэлигтэнэй фестиваль һаяхан «Доверие» гэхэн комплексно түбэй бааза дээрэ эмхидхэгдэжэ, декабриин 3-да тэмдэглэгдэхэ Эрэмдэг зоной үдэртэ зориулагдаһан байна.

Улаан-Үдэ хотын Хүн зоние социальна талаһаа хамгаалгын управлениин, «Всероссийское общество инвалидов» гэхэн Буряадай республиканска ниитын эмхиин, «Инавто» гэхэн Улаан-Үдэ хотын эрэмдэг зоной буян үйлэдэлгын эмхиин таһагай хүсэл оролдолгоор зохиохы бэлигтэй зоной фестиваль үнгэргэгдэжэ, 18 һананһаа дээшэ һанатай зон дуу, хатарнуудаар,

шүлэг уншалгаар мурьсэһэн, эрхимүүдын шагнагдаһан байна. Тиихэдэ «Мы вместе» гэхэн спортивно-хүхюу зугаагай программатай үдэшэ Улаан-Үдын Железнодорожно районуи 6-дахи һургуулида үнгэрбэ, олон наадан, мурьсөөнүүд, хүгжэм дуунуудай конкурс эмхидхэгдэбэ.

Рязаньда болоһон дүрэ буялдалгын барилдаагаар Россиин мурьсөөндэ Буряад ороной эрэм-

дэг бэетэй, шэхэ хатуу дүрбэн спортсменүүд амжалта туйлаба. Тэдэ хэд бэ гэхэдэ, Улаан-Үдын 10-дахи СДЮСШОР-ой һурагша Николай Капустин (63 килограмм шэгнүүртэй) алтан медальда хүртөө, харин мүнгэн медальнуудаар РДЮСШОР-ой спортсмен Виктор Батуев (38 килограмм), 10-дахи СДЮСШОР-ой хүмүүжэмэл Сергей Евтюгин (35 килограмм) шагнагдаа. Тиихэдэ РСДЮСШОР-ой спортсмен Руслан Торпинкеев (42 килограмм) хүрэл медальда хүртэбэ.

Бэлигма ОРБОДОВА.

Журналистын дэбтэрһээ

ОЛОН МАЛ ҮДХЭХЭДӨӨЛ, ХҮНЭЙ ЗЭРГЭ ХҮН БОЛОНОБДИ

Байгал шадарай аймагта бодо мал үдхэхэдэ, байгалинь таарамжагүй гэжэ хүнүүдэй бододогшы наань, энэ аймагай захиргаанда гулваагай орлогшоор хүдэлдэг Сергей Васильевич Ситников хаанашье хүн түбхинэбэл, хааха үнээтэйхэн, үүсэлхэ үхэртэйхэн байха ёһотой гэжэ бодомжолно.

Сергей Васильевич Ситниковые танихагүй хүн Байгал шадарай аймагта үгы ёһотой даа. Хүдөөгэй ажабайдалда хара багаһаа дурлаһан энэ хүн дээрэ үедэ Итанцын совхоздо агрономоор хүдэлдэг бэлэй. Шэнэдхэн хубилалга гүрэн дотор хүсэд бээлүүлэгдэжэ, удаань юунэйш боложо байһыень ойлгохын аргагүй сагай эхилхэдэ, юристын хургуули дүүргээд, Дотоодын хэрэгүүдэй албанда хүдэлмэрилһэн Сергей Ситниковэй дала мүрээ дээрэн ялалзагша подполковнигой мүшэд өөрын ямархан хүн байһаниень элээр гэршэлнэ бшуу.

Һүүлэй 5 жэлэй хугасаада Сергей Васильевич Байгал шадарай аймагай захиргаанай гулваагай ниитын асуудалнууды шийдхэдэг орлогшоор урагшатай хүдэлнэ. Ажалын харюусалгатай, эртээн эхилдэг, зүгөөр дууһаа гэжэ үшөө байгаагүй юм. Хэды тиимэшье наань, Сергей Ситников үмсэдөө арба гаран толгой бодо мал барина. Тэдэнээ зүб мүрөөр ондо яагаад оруулхы хүсэд мэдэхэ энэ хүн үбһээ шэрэхэ ашаанай машинатай, үбһэшэндэ хэрэгтэй дүүрэн зэмсэгтэй.

БИДЭ ХАДАА НЮТАГАЙНГАА ЭЗЭДБИ

Һарын нэгэ гарадаг салиндаа найдаад ябаха гэшээ нэгэ хэрэг. Зүгөөр үмсэдөө өөрын мэдэхэ малтай, галаа түлхэ түлээтэй байхада, хэзээшье үлүү байдаггүйл хэн ха. Илангаяа сагай хатуужахада, урдаа малаа туугаад ябаһан хүн туража үхэхэ, тулажа унаха заяанһаа мултараад лэ байдаг. Сергей Васильевичэй энэ наһанда муушье, һайншье саг тохёолдоо. Үмсэдөө мал бариха гэшээ, сайгаа һүлэхэ сагаан эдеэтэй, хилээмэндээ түрхихэ тоһотой, үбэлдөө шүлөө гаргажа ууха мяхатай ябаха гэлэн удхатай.

- Би дээрэ үедэ хорёо соогоо хэды толгой мал баридаг хэнби, - гээд, Сергей Ситниковэй гал хүршээ Сергей Арефьев хөөрэнэ:

- Теэд үтэлхын далай ерэхэл юм байна. Хани нүхэрэймни бээн хүндэ болоо. Бишье гэртээ саг үргэлжэ байхагүй. Ойдо гарадаг хэнби. Нэгэтэ түймэр болон гэхэдээ, хүршээ бидэ хорёрой малай байранууды үндэһөөрнэ үрэххээрхёо. Тэрэ гэлһэнээ хойшо би мал баринагүйб. Харин хүршэмни тэрэ аюулай һүүлдэ мал бури олоор баридаг болоо. Хашаануудаа шэнээр баряа.

- Түймэртэ хохидоһон хойноо малтай малшьегүй гэжэ бодол ороо нааб даа, - гээд хүршынгөө хэлһэниие дуулажа һууһан гэрэй эзэн хэлэхэ зуураа, иигэжэ үргэлжэлүүлнэ:

- Теэд хорёо соомни үлөөшэ трактор, машина, үбһэшэнэй тоног зэмсэг малаа үтэр үдхэ гэлэн юумэндэл үзэгдөө хэн.

Мал эрхилхэ дуратай хүндэ алдаһанаа дахин хэргээхэдэнь, шэнээр мал эрхилһэнһээ һураггүй хүнгэн байшоо.

ГАНСА ХҮН АЙЛ БОЛОХОГҮЙ

Сергей Васильевичайнгаа эхилһэн хэрэгы халуунаар дэмжэдэг наһанайн хани, гэрэй эзэн эхэнэр Валентина Иннокентьевна Ситниковагүйгөөр мал үдхэхэ хэрэг бүтэхгүй хэн. Велосипедээр урилдадаг спортын мастер, харуушанаар мүнөө хүдэлдэг энэ эхэнэр хани нүхэртээ оюутан ябаха саһаа һайханаар танилсажа, эльгэ зүрхөө нэгдхэн, мүнөөш болотор ажана түбшэн ажаһууна.

- Хүршымни һамган – шангахан даа, - гээд, Ситниковтэнэй хүршээ Сергей Арефьев, юумэ мэдһэн янзатайгаар хөөрэнэ:

- Гэртэн ороходош, хододоо яб-таб. Газаагуурнь ябаад харахад, малынь саг соогоо эдээлэнхэй, үһаланхай. Наамхай үнээдын дэлэнгээ дэлбэржэ хэзээшье зободоггүй юм. Энэншье гайхалгүй даа. Юуб гэхэдэ, энэмнай басаганшье ябахадаа, олон мал харууһала харууһалһаар өөдөө болоһон юм.

Тобир тарган мал, һүүер баян наамхай үнээды тэжээхэдэ, ямар нюусанууд байдаг бэ гэжэ асуухадамнай, гэрэй эзэн урин налгайгаар энэ эбхилэн, иигэжэ үгүүлнэ:

- Нюуса юун байхаб даа. Хара ажалһаал айха хэрэггүй. Хамаг юумэ гүйдэл дундаа хэжэ һураха хэрэгтэй. Мал ажалда шини, минии гэжэ ойлгосо үгы юм. Мүнөө, жэшэнь, минии ажалдаа байгаа наа, Серёжомни, ажалдаа үдын забһарай гарахада, үтэр гүйжэ ерээд, малаа үһалжархидаг, үдшээ эдихэ үбһыень бэлдэжэрхидэг. Гансал үнээ наадаггүй муутай. Дээрэ үедэ машина, тракторгүй байхадаа, би үбһэндэ гаралсагша хэнби. Харин мүнөө үбһэшэнөөл эдээлүүлхэл ажалтай болонхойб.

Үбһэ сабшаха трактор, үбһэ шэрэхэ машинагүй малшан – малшан бэшэ. Сергей Ситников хүнгэн машинаа худалдамсаараа, хани нүхэртөө хандажа, шамда даха абаһамни бэшэ аалдаа, гэхэдэнь, нүхэрын арсаа.

- Түрэл һайхан Хягтын аймагай Хираанаймни Адагай, 1970 ондо автозаводһоо гараһан ашаанай энэ машина худалдан абаһанинь, мүнөө болоходо, ямаршье дахаһаа үнэтэй сэнтэй зөөри болоод байгша даа. Энэ машинамни бага наһыемни һануулан-һануулан гүйлгэдэг, - гээд Валентина Иннокентьевна Ситникова ульһатайханаар түмэр хүлэгтөө хандан, дуугарна.

Харин Ситниковтэнэй хорёо соо нюуртаа үһэтэйхэн түрүүшын толгой бодо мал 1991 ондо бии болоо. Сергей Васильевичай хадам эжы тиихэдэ иимэ бэлэг үгөө бэлэй.

АЖАЛ ГЭЭШЭ ЖАРГАЛ

Халуун амитай мал барижа байһан хүн хадаа, үдэр бүхэндэ ажал хэхэ зэргэтэй. Аяма халуун зуншье байг, шонын хүлдэмэ үбэлшье байг. Үглөө үдэшгүй малдаа гараха хэрэг бии болоод лэ байха. Тугалнуудаа эрьехэ, үхэрөө эдээлүүлхэ, үһалха, үнээдээ нааха, шабаһыень түүхэ – шашаг ажал барагдаха хэн гү? Зүгөөр газаа досоогуур ябажа байхада, хүнэй бээдэ хэзээшье муу байхагүй. Ажабайдал гэшээ – хүдэлсэ ха юм даа, гээд Ситниковтэн үни хада ойлгонхой.

- Маниие бусадта жэшээ болохо эрхим малшад гэжэ бү һанагты. Манай мал дээрээ хэдэг ажал хадаа жиирэй. Юрын айл бүхэн ман шэнгээр мал тэжээхэ аргатай, - гээд гэрэй эзэн эхэнэр мэдүүлнэ. - Мал хадаа маанадта хэрэгтэй. Хэмһээ үлүүгээр мал үдхэжэ, мунгэ эрьюулхээ зорино бэшэбди. Өөрынгөө дуран зоргон соо хэрэгтэй малаа үдхөөд байһамнай болоо.

Үнээд өөр өөрын абари зантай. Муушаг зантай залуу үнээнэй гэнтэ манайда бии болоходонь, тэрээн бүхэнтэй, тэрээнтэй туласалдажа эсээд, наахын орондо тугалыень табижа үгэжэрхибэб. Нэгэ хэды сагай туршада эхэтэйнь суг байлганаймни һүүлдэ - эхэнь һураггүй зөөлөрөө. Наалгадагыёе болоо. Зүгөөр хүршэнэрни шүүмжэлхэ юм. Үхэнэн юумээ тэрэ тугалтайнь ниилүүлнэ? Залхуудаа диилдэшэбэ гүш даа? – гэлдэдэг хэн. Гэлһээр байтар, эхэтээ байдаг тугални зоной хараһаар байтар тэнжэжэ, тобир тарган болоодхино. Хүршэнэрни һэмээхэн минингээ

жэшээгээр эхэдэнь тугалыень табидаг боложо байна ёһотой.

Үнээдһээ зундаа тон ехэ хүн гарадаг гээд юрын хүн бодоно ёһотой. Үнэн дээрээ дан тиимэ бэшэ. Бидэ, жэшэнь, зунай сагта, огородтоо диилдээд, үнээгээ наажа, һуеэ хүсэд болбосоруулжа биранагүйбди. Зүгөөр үбэл болоходонь, сагаан эдээн манай гэртэ дэлбэрдэг. Сепараторнай хүнхинэжэ, зөөхэй, тоһон, аруул – дуратай юумэн шэрээгээр дүүрэн бии болоно. Үнээд үбэлэй эсэс, хабарай эхин тээшэ нарайлдаг. Тиимэ хэн тула орой намар тэрэ тугалнууд хүсэд тэнжэһэн, дорьбо дүһалтай болоһон үбэлжөөндөө ороно гэшээ.

- Мал ажалдаа диилдэшөөд байдаг зон гэжэ бү һанагты, - гээд Сергей Васильевич нүхэрэйнгөө хэлһэниие дэмжэн, үргэлжэлүүлнэ.

- Хүршээ хүбөөнэртээ һайн һуудаг хэн тула, Байгал далайдаа ошожо, амараад ердэгбди. Хоёр-нэгэ үдэрөөр малаа орхиходомнай, юун болоод орхихо хэм даа? Харин үдэ болотор унтаха сүлөө мал баридаг айлайда байдаггүй. Ажалдаа ошохоһоонь урид аса барижа, үбһыень үгөөд, шабаһыень түүжэрхихэдэшни, бэе хүнгэн, ухаан һонор болодог юм. Хүл гарайнгаа хүдэлөө сагта мал ажалдаа сохом орхихогүйбди.

ӨӨРЫН ЭДЕЭН ШЭМЭТЭЙ

Огород тарихадаашье, Ситниковтэн хомхойрдоггүй. Өөһэдынгөө эдихыс таряад лэ орхидог. Сергей Васильевич шэнэ наамай аяга һу заабол уудаг гуримтай. Дэлгүүртэ байдаг хайрсагтай хүн – амиды үнээнэйхитэй зэргэсүүлхэдэ, хорон гээд гэрэй эзэн тэмдэглэнэ.

- Намартаа нэгэ сараа үүсэлхэдэнь, ерэхэ үбэл болотор эдихэ мяхан бии болоно. Залуушуул лэ мал барижа нааб даа, - гээд, гэрэй эзэн үнэн зүрхэнһөө һанаа алдана.

Сергей Ситников өөрөө Хориин аймагһаа уг гарбалтай. Тэрэнэй тоонто нотагта мал бури олооршье баридаг зон байгаа аалам. Зүгөөр Байгал шадарай аймагта арба гаран толгой бодо малтай хүн баянда тоологдоно.

Баир ЖИГМИТОВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной декабриин 1 - 5

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

01.12 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ юһэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд

02.12 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалийн нөөснүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ юһэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд

01.12 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ юһэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд

03.12 10.00 каб.218

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

01.12 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев)

"Республикын 2015 оной болон 2016-2017 онуудай түсэбтэ хугасаагай бюджет тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай тусхай графигаар

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн түлөөлэгэтэ зургаануудай зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэхэ тухай

01.12 14.00 каб.119

"Нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн зургаануудта хүдөө ажахын үйлдбэри дэмжэхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй зарим бурин этигэмжэнүүдые олгохо тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб бэлдэхэ тухай

03.12 10.00 каб.119

"Сэбэр мүнгэнэй тоосоо хэхэдэ болон (гү, али) түлбэрийн картануудые хэрэглэн тоосоходоо, хиналтын-кассова техникэ хэрэглэхэ тухай" федеральна хуулийн 3-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" 639025-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай (хиналтын-кассова техникын ашаглагдаха болзорто хабаатай)

04.12 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряадай арадуудай "Хани барисаанай гэр" эблэлэй ажаябуулга болон хүгжэлтын арга боломжонууд тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай

02.12 15.00 каб.212

"Буряад Республикада Россиин хасагуудай хүгжэлтэ дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

03.12 11.00 каб.212

"Буряад Республикын Арадай Хуралда үндэнэн бага арадуудай эрхэнүүдэй талаар түлөөлэгшэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

05.12 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Россиин Федерацида уялгата медицинскэ страховани тухай" федеральна хуулийн 28-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" 613951-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

2. "35 наһа гүйсөөгүй медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдтэ нэгэ дахин үгтэдэг тэхэрюулэн бусаалгын мүнгэ түлэлгын гурим баталха тухай" Буряад Республикын Правительствын 2012 оной февральин 10-ай 51 дугаарай тогтоол бээлүүлгын ябаса тухай

01.12 10.00, 10.30 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалийн нөөснүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ оршодог олон квартиратай гэрнүүд соохи хамтын зөөрийн капитална заһабарилга эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулийн 5-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" хуулийн түлэб тухай

01.12 10.00 каб.203

"Буряад Республикын гүрэнэй мэдэлэй хүдэлэсгүй зөөрийн объектые

"Бэшүүрэй аймаг" муниципальна байгууламжын мэдэлдэ түлбэриггүйгөөр дамжуулхыень Буряад Республикын Правительствата зубшөөлөө үгэхэ тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

02.12 10.00 каб.203

"Буряад Республикада экономика талаар найн дэбисхэрнүүд тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай

04.11 10.00 каб.203

IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЭРГЭДЭХИ НЮТАГАЙ ӨӨНЭДЭЙН ХҮТЭЛБЭРИЙН ТҮЛӨӨЛЭГЭТЭ ЗУРГААНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨН

1. "35 наһа гүйсөөгүй медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдтэ нэгэ дахин үгтэдэг тэхэрюулэн бусаалгын мүнгэ түлэлгын гурим баталха тухай" Буряад Республикын Правительствын 2012 оной февральин 10-ай 51 дугаарай тогтоол бээлүүлгын ябаса тухай

2. Газарай налогой нуурин нотагуудай бюджетүүдтэ олзо оруулха арга тухай. Нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн зургаануудай Федеральна налогово албантай харилсан хүдэлмэрилгын бэрхшээлнүүд.

3. 2012 оной майн 18-да үнгэргэгдэнэн Буряад Республикын бүхы хэмжээнэй депутатуудай III сьездын шийдхэбэринүүдые бээлүүлгын ябаса тухай

4. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн түлөөлэгэтэ зургаануудай зүблэлэй 2015 оной хүдэлмэрийн түсэб тухай

02.12 10.00 Бага танхим

V. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА В.Ц.Семенов – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо

01.12 14.00-17.00 каб.118/233

"Б.Н.Ботоев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хорооной түрүүлэгшэ"

03.12 14.00-17.00 каб.118/323

"Ц.Б.Батуев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной түрүүлэгшэ"

04.12 14.00-17.00 каб.118/212

НЮТАГАНЬ ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

"А.Т.Стопичев – Загарайн аймаг"

01.12 14.00

"С.Д.-Д.Будаева – Гусиноозерск хото"

01.12 11.00

"САГААН ҮБГЭН-2014" номинацида

Шангинов Рабжа Жабаевич Козулин Владимир Николаевич

"БААТАР МЭРГЭН-2014" номинацида

Хунданов Василий Петрович Гармаев Роман Васильевич

"БУРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД - 2014"

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай үнгэргэдэг заншалта болоһон "Буряадай түрүү хүнүүд" мурьсөөнэй энэ жэлэй лауреадууд:

«ГУА СЭСЭН ХАТАН-2014» номинацида

Жигмитова Ханда Данзановна Патаева Валентина Дугаровна

«АЛАМЖА МЭРГЭН АРЮУН ГООХОН хоёр-2014» номинацида

Баир Цыденбалович, Евгения Буянтуевна Жамсоевтон Жамсо Доржиевич, Баярма Николаевна Даржаевтан

«БУЯН ХЭШЭГ-2014» номинацида

Бальжанов Станислав Цыренович Зомонов Михаил Дармаевич

«АЗА ТАЛААН-2014» номинацида

Норбоев Юрий Николаевич Дагбаев Михаил Бадмаевич

«АЛАСАЙ ХОЛБООН-2014» номинацида

Дугданова Дарима Дамбаевна Башкуев Геннадий Тарасович

Энэ жэлэй мурьсөөнэй гуримай ёһоор автор-лауреадууд элрүүлэгдээгүй гээд гануулай. Хүндэтэ уншагдааа декабриин 5-да үдэһын 5 сагта Буряадай Гүрэнэй Х.Намсаргай нэрэмжэтэ Буряад драмы академическэ театрай ордон соо сугларжа, энэ жэлэй лауреадуудые хүндэтэ ёһолхо баярта хабаадаһые уриабди.

"Сэхэ утаһан"

ҮНШЭН ҮХИБҮҮД ГЭР БҮЛЭТЭЙ БОЛОХО ЁНОТОЙ

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай дэргэдэ Буряад Республикын Социальна хамгаалгын яаманай сайдай орлогшо Эльвира Григорьевна Эрдыниева "үншэн үхибүүдые болон гэртэхингүй үлэшэнэн үхибүүдые гэр бүлэтэй болгохо" гэнэн асуудалаар "сэхэ утаһа" үнгэргөө.

Манай уншагшад энэ хүшэрхэн асуудалаар адлихан удхатай асуудалнуудые оло дахин табиһан байна. Тиимэһээн, бултандань нэгэ харюу хэблэнэбди.

Лариса, Улаан-Үдэ:

- Өөрын нэгэ үхибүүтэй аад, үшөө хоёр үхибүүдые үргэжэ абаһан гэр бүлэ ямар социальна түлбэри абаха гэшэб?

- Гурба болон гурбанһаа олон үхибүүдые хүмүүжүүлжэ байһан үргэмэл айлайхи хэдэн социальна хүнгэлэлтэдэ хүртэдэг.

Зайн галай болон халуун уһа, дулаагаар хангалгын түлбэрийн 30 процентнь бусаагдадаг.

16 наһатай болоторнь нара бүри үхибүүн бүхэндэ мүнгэн тэдхэмжэ үгтэдэг, харин нуралсалай эмхидэ нуража дүүргэтерьнь, 18 наһа хүрэтэр баһал түлэгдэдэг. Тэрэнь 150 түхэриг гэжэ тоологдоно. Мүн аймаг бүхэнэй коэффициент нэмэгдэн тоологдоно.

Зургаан наһан хүрэтэр үхибүүдтэ эмшэнэй рецептээр эм ямаршые түлбэриггүйгөөр үгтэдэг.

Хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ болон нэмэлтэ түхэлэй нуралсалда туһаламжа болохо эмхинүүдтэ ээлжээгүй орохо аргатай.

Үхибүүдые элүүржүүлгын лагерьнуудта, санатори болон элүүржүүлгын талмайнуудта 15 наһа хүрэтэр үхибүүдтэ хүнгэлэлтэтэй һуури үгтэдэг.

Буряад Уласай гүрэнэй театрнууд-

та нарын нэгэ түлбэриггүйгөөр орожо болохо.

Мүн нэгэ дахин гэр бариха газар ямаршые түлбэриггүйгөөр гүрэнэй болон муниципальна зөөрийн нөөсөһөө үгтэдэг.

А.В. Шарақчинова, Улаан-Үдэ:

- Сайн байна, би хоёр басагадай опекун гэшэб. Эдэ хоёроймни эжы 2007 ондо эхын капиталлаар гэр худалдажа абаһан юм. Тиигээд тэрэнээ өөр дээрээ бэшэжэ үрдингүй, наһа барашоо. Мүнөө болоодо, мүнгэшьегүй, гэршьегүй болоод байна. Гадна тэрэ гэр хандарһан, муудаһан гэрнүүдэй тоодо ороод, абтагдахаяа байна. Тэдэ наймаашад намда хонходожо, намайе дайлажа, гэр буляжа абахаяа байна. Хайшан гэхэ гэшэб? Туһалыт даа гэжэ гуйнаб.

- Сайн байна. Бүхы эжинэрэй хайндэрөөр таниие амаршалнаб! Бэрхэт даа, үхибүүдые орхингүй, хүмүүжүүлжэ байһан хадаа. Танай мэдүүлгэ, дансануудтай танилсажа, харюу үгэхэбди. Та өөрынгөө харилсаха утаһа орхигты, бидэ танда туһалхые оролдохобди.

Светлана Борисовна, Улаан-Үдэ:

- "Алтан Сэргэ" гэнэн программа манай Буряад орон дотор ябуулагдана гэжэ дуулаа хэм. Үхибүүдые үргэжэ абаха гэнэн зондо туһалдаг ажал тухай хөөрөөд үгыт.

- Зүб даа, энэ "Алтан сэргэдэ" "Бүхэ бүлэ" гэнэн программа ашаглагдажа, ажабайдалай хэсүүхэн байдалда ороһон үхибүүдые дэмжэлгын жасада мүнгэн зөөрийн талаар дэмжэгдээ. Үншэн хэнээ үхибүүдэй Буряад Улсын гүрэнэй бүридхэлдэ 665 үхибүүд оруулагданхай. Тэдэнэй 80 процентнь амиды мэндэ түрэлхидтэй аад, үншэн гэжэ тоологдонхой. Тус программа 2014 оной январь нараһаа 2015 оной декабрь нара хүрэтэр бэелүүлэгдэнэ. Гол түлэб программа гурбан шэглэлээр ажаллана. Тодорхойлобол, үхибүүдые үргэжэ абаха гэр бүлэнүүдые бүдэрхэ, золгуулан тааруулаха болон суг байха эрхэ байдалда бэлдэлгэ эмхидхэнэ. Хоёрдохинь, түрэлхид болохо зони-

е бэлдэхэ болон дахуулжа, шалгалтын ажал ябуулха. Хүшэр байдалда ороһон үхибүүдые, үншэн үхибүүдые үргэжэ абаха гэртэхиндэнэ тааруулаха, дадхааха ажал ябуулна.

Энэ ажал 34 мэргэжэлтэд республика дотор ябуулдаг. Байгша оной октябриин 30-най мэдээгээр, 61 үхибүүд шэнэ гэр бүлэтэй болоһон байна. Мүн психолого-педагогическа, юридическэ болон эмнэлгын туһаламжа олгуулха аргатай мэргэжэлтэдэй түргэн туһаламжын бригада байгуулагдаа. Буряад ороной аймагуудаар ябажа, ажал хэжэ байна. Хоёр аймагаар ябаад, 200 хүндэ туһатай зубшэлнүүдые үгэнэн байна. Тиигэжэ энэ программа бээ харуулаа. Ажал саашадаа улам эршэтэйгээр ябуулагдаха.

Александра, Улаан-Үдэ:

- Минии танилнууд Эрхүү хотодо ажаһуудаг. Үншэн үхибүүдые гэртээ абадаг. Би үбэлэй амаралтануудта үхибүүдые абаха аргатай гүб?

- Зүб даа, амаралтын үдэрнүүдтэ үхибүүдые гэртээ абаха аргатай. Росийн Федерацийн хуулийн шугамаар, эрхэтэдтэ богонихон сагай болзорто үхибүүдые үгэхэ арга олгууланхай. Саг зуурын хугасаада үхибүүдые гэр бүлэдэ үгэхэ ушар үхибүүдые бүлэтэй болгожо түбхинүүлжэ бэшэ, харин социальна ажабайдалда дадхааха гэнэн зорилго табигдадаг. Зүгөөр гурбан лэ нарын хугасаада үхибүүд үгтэдэг.

Үхибүүдые нуралсалай амаралтын үедэ абахаяа һанабал, опеке болон попечительствын эмхинүүдһээ тусхай шиидхэбэри хэрэгтэй. Ямар данса саарһанууд хэрэгтэйб гэжэ манай сайт руу ороод мэдэхэ гү, али аймагайнгаа социальна талаар хамгаалгын таһаг ерэжэ, мэдэхэдэ болоно.

Баирма Будаева:

- Манай республика дотор үхибүүдые үргэжэ абаһан бүлэдэ 250 мянган түхэриг үгэдэг гэжэ дуулаһан байнаб. Би өөрөө нэгэ үхибүүдтэйб. Хоёр үхибүүдые үргэжэ абаха хүсэлтэйб. Эхын тэдхэмжэ - капитал абаха аргатай гэшэб гүб?

- Зүб даа, иимэ хуули манай Буряад Уласай дэбисхэр дээрэ бэелүүлэгдэдэг. 2010 оной декабриин

10-най үдэр бэелүүлэгдэжэ эхилһэн энэ хуулийн ёһоор, үншэн үхибүүдые үргэжэ абаһан гэр бүлэнэртэ 250 мянган түхэриг түлэгдэнэ, зүгөөр, үргэжэ абаһанай удаа, 36 нара үнгэрхэ ёһотой.

Харин эхын капитал 2007 онһоо үхибүү түрэнэн гү, али үргэжэ абаһан эжыдэ үгтэнэ ха юм даа. Тиимэһээ, та, Баирма, үхибүүдые үргэжэ абаһанай түлөө 250 мянган түхэриг абаха болон эхын капиталда баһал хүртэхэт.

Надежда Фомина, Улаан-Үдэ:

- Би хоёр үхибүүдэй опекун гэшэб, минии зээ үхибүүд гэшээ, энэл бүлын хоёр эхир багашуудта минии ехэ басаган опекун болохо гэжэ дансануудаа бэлдэжэ тушаажа байна. Өөрөө нэгэ үхибүүтэй, тэдэ хоёр үхибүүдэй опекун болоод, эхын капитал абаха аргатай гэшээ гү?

- Хэрбээ танай басаган эдэ хоёр басагадые үргэжэ абабал, эхын капиталда болон үргэжэ абаһан бүлын 250 мянганай тэдхэмжэ абаха аргатай байгаа. Юуб гэхэдэ, эхын капитал өөрын үхибүүдтэ үгтэдэг. Үргэжэ абаад, үхибүүдые өөрын боягоно ха юм даа. Харин танай ушарта гансал опекунай тэдхэмжэ абаха эрхэтэй. Эхын үдэрөөр амаршалнабди! Амжалта, энхэ элүүрье хүсэнэб!

С.Н. Дабаева:

- "Үхибүүд ба одод" гэнэн концерт-наада эндэ һая харааб. Ямар бэлигтэй үхибүүд гэшээб? Эжы абатай болохоёо хүлээжэ байһан үхибүүдэй фото-зурагууд нааданай үедэ харуулагдаа. Эдэн тухай хаанаһаа мэдээсэл абажа болохоб?

- Энэ хэмжээ ябуулга бэлигтэй үншэн үхибүүдые дэмжэхэ зорилготойгоор эмхидхэгдэнэ. Энэ нааданда 25 бэлигтэй үхибүүд хабаадаа. Эдэ үхибүүд тухай мэдээсэлнүүдые гүрэнэй мэдээсэлнүүд соо оложо болохоор, үгы гэбэл, Улаан-Үдэ хото, Халовой гудамжа, 4-а байшан, 6-дахи кабинет, 44-75-84 утаһаар хандаханда болоно. <http://minsoc-buryatia.ru/special-projects/> гэнэн интернет холбоогоор хандажа болохо.

Цырегма САМПИЛОВА хөөрлэдөө бэшэжэ абаа.

ГҮРЭНЭЙ ХАНГАЛТАНУУДАЙ

ПОРТАЛ ЗОНДОО ДҮТЭ БОЛОБО

Гүрэнһөө алибаа хангалтада хүртэхын тула юрын эрхэтэн нилээн олон торолтонуудые дабажа гарадаг гэшээ. Тусхай портал байгуулагдахандаа, засагай газарай хүнһөө хамгаалһан, ябадалыень хүнгэлһэн удха шэнгээжэ абаһан аад, хэрэг дээрээ тэрэнь хүсэд бэлээдүй. Тиин Буряад Республикын ниитэ зоной оройдоол 10 процентнь gosuslugi.ru гэдэг сайт бээдээ тааруугаар хэрэглэһэн байна.

- Ушар юуб гэхэдэ, gosuslugi.ru сайтын хүсөөр хангалта абахын тула тэндэ бэээ бүридхэхэһөө гадна «Росийн шуудангаар» ерэхэ тусхай бэшэг эрхэтэн хүлээжэ абаад, доторхи мэдээнүүдые сайтда оруулһанайнгаал һүүлдэ алибаа хангалтада эрхэтэн хүртэжэ эхилдэг хэн. Тэрэ бэшэгэй ерэтэр, нара, заримдаа хоёршые нара үнгэрдэг нааб даа, - гээд Буряадай засагай газарай болон Буряадай Толгойлогшын захиргаанай мэдээсэлэй технологиудтай ба баримтата харилсаануудай хорооной түрүүлэгшэ Валерий Андронов хөөрэнэ.

- Теэд хангалта эрхэтэндэ мүнөөдэр энэ бэээрээ хэрэгтэй болоно ха юм. Тиихэдэнэ хоёр хүлөөрөө ябажа, али нэгэ ноёной кабинеттэ сэхэ ошоходонь, хэрэгын үлүү бүтэсэтэй болоодхино бшуу. Энэ буруу үзэгдэл.

Гүрэнэй хангалтануудай портал Росийн эрхэтэнэй 100 гаран бэрхэшээл шиидхэхэ аргатай. Буряад Республикада ажаһуудаг зон үшөө 96 хангалта абаха байна. Теэд үнэн дээрээ хүн хэрэглэхэдээ,

арбанай нэгэ хубиеньшые диилэжэ биранагүй ха.

- Эрхэтэниие бүридхэхэ хэрэг нураггүй бэлэн болоо. Мүнөө тэрэ гурбан шатаһаа бүридэнэ. Нэгэдхи шатадан эрхэтэн нэрэ обогоо, телефон болон сахилгаан хайрсагайнгаа хаяг оруулхандаа, 3 хангалта абаха эрхэтэй. Удаань паспортынгаа дугаар, СНИЛС gosuslugi.ru дээрэ бүридхэбэл, 30 хангалтада хүртэдэг болоно. Харин энэ сайт хүсэд дүүрэнээр эдлэхын тулада республика дотор оршоһон 60 пунктнуудай нэгэндэ ошоожо, тусхай мэргэжэлтэнэй хүсөөр бэээ бүридхэхэ уялгатай, - гээд Валерий Андронов ойлгуулна.

Мүнөө дээрээ гүрэнэй хангалтануудай сайтын хүсөөр хүнүүд харгы замай дүримүүдые эбдэһэнэй түлөө ямар ялада унаһанаа мэдэжэ абадаг болонхой. Бишыхан хүүгэдтэй гэртэхин хүхөөр үхибүүнэйнгээ нара бүхэндэ абаха мүнгэнэй хэмжээ тодорюулдаг. Харин наһанай хүүгэдэй сэсэрлигтэ багашуулаа бүридхэхэ шалгаха арга хүн зондо олгодог болобо.

ҮБЭЛЭЙНГӨӨ МЯХА ЯАРМАГТА АБАГТЫ

гэнэн уряатай яармаг ерэхэ амаралтада декабриин 6-7 үдэрнүүдтэ эхилхэнэ. Үглөөнэй 10 саһаа хойшо "Мяханай яармаг-2014" гэнэн ниитэ гаршагтай хэмжээ ябуулгада Буряад Республикын малшад ерэжэ, наймаа хэхэнэ гэшээ.

Үхэрэй, гахайн, хониной, адуунай мяханай хажуугаар эльгэ, бөөрэ, гэдэнэ, дотор, шудханан шуһан болон мяхан эдээнэй бусад зүйлнүүд Улаан-Үдын

Һүүлшын һонин

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

ажаһуугшадта элбэг дэлбэгээр дурадхагдахань. Гадна загана, хүбшэ тайгын баялиг наймаашад дурадхаха. Тиин мяханай яармаг нэгэн доро 6 газарта боложо үнгэрхэ юм.

Улаан-Үдын автовокзал шадар, Корабельная, 33 гэдэг хаягаар оршодог дэлгүүртэ, хотын түб дэлгүүртэ, аралжаанай "Стимул" түбтэ, "Туяада", аралжаанай "Крестьянский" комплексдо үнэгүй мяхан ехээр асарагдаха. Шэрүүн үбэлдөө шэмэтэй хоолтой байхын тула амаралтын үдэрнүүдтэ "Мяханай яармаг" ошоожо, эдэе хоолоо нөөсөлжэ абахыень арад зоноо уринабди.

Баир ЖИГМИТОВ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай ажал хэрэгүүд

АГА НЮТАГААРХИДАЙ ЭБЛЭЛЭЙ СУГЛААН

Б.А.Павлов нэгдэлэй ажалтай танилсана.

А.ХАЛЫШКЕВЭИ фото

ХҮЙТЭН СЭБДЭГ НЮТАГТА

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарта).

РОМАНОВКА. ХАРГЫНУУД...

РОМАНОВКА гурбан харгын бэлшэртэ оршоно. Энээгүүр Улаан-Үдэ - Багдарин, Шэтэ - Багдарин гэхэн региональна замууд гарана. Энээгүүр лэ Хиагда хүрэнэ. Мүн баһа Усть-Джилинда, саашаа Карафтит, Варваринск эндэхээл хүрэдэг. Тиимэхээ эндэхи зондо хүндээн байдал тогтонхой. Харгынүүдаа асфальтаар хушабал, гудамжануудаа зайн галаар гэрэлтүүлбэл, ехэ һайн байгаа. Магад, энэ хэрэгтэ бага, ехээршые хаань хиагдаархин туһалха гү? Гол түлэб энэл үйлдбэрийн авто-хүлэгүүд энээгүүр ябана ха юм. Тиихэдэ тэдэ хорото бодос болохо сернэ кислота зөөнэ. Харгын мууһаа, харанхы бүрэнхыһөө боложо, урбалдаха, нюдэлдэхэ, халиха, халтирха гайтай ушарнууд боложо магад. Тиигэбэ-лынь ямар ехэ экологическа гай тодхор болохо гээшэб!

... БЭШЭШЬЕ ШУХАЛА АСУУДАЛНУУД

ЭНЭ нютагта банкмадай үгы дээрэхээ ехэ шахардуу байгдана. Банкмад эндэ хүдэлгэхэдэ гарзатай юм байха. һүүлэй үедэ ой модо зүбшөөлгүйгөөр тайрадаг хулгайшад олошороо. Шанга хуули абажа, тэдэниие гам хайрагүй хэхээхэ саг тулажа ерээ.

Нилээн олон хүүгэд сэсэрлигтэ ябуулагданагүй. «Витимок» сэсэрлигэй байшан, илангаяа эдээ хоол буйлуулха байшаниинь хуушараа. Заһабарида орохо юм гү, али шэнэ байшан барибал, утгаа дээрэл байгаа, тээд мүнөө дээрээ тиимэ арга боломжо үгыл даа. Тиибэшые элдэб арга бэдэрхэ хэрэгтэй, үхибүүн заабол сэсэрлигтэ ябаха ёһотой. Мүнөө сагта али нэгэ айл гэр-тээшые сэсэрлиг нээгэдэ байдаг, хорюул үгы, харин гүрэнһөө туһаламжа үгтэжэ байха ха юм. Тиихэдэ СанПиная эрилтэнүүдые бага сагааршые зөөлөрүүлхэ хэрэг шийдхэгдэнэ.

Үшөө нэгэ хүндүүлхэй асуудал гэхэдэ, эхэ, эсэгынгээ амидыдань үхибүүд үншэржэ байна. Иимэ жэхымэ ушарнууд энэ хойтохи багахан тосхондошые үзэгдэнэ. Эндэ 23 муу байдалтай гэр бүлэнүүдтэ 44 үхибүүд тоологдоно. Дүрбэн гэр бүлэдэ зургаан үргэмэл хүүгэд хүмүүжүүлэгдэнэ.

ХИАГДАДА УРААН АБТАНА

ҮДЭШЭЛЭН депутатууд, сурбалжалагшад нүүдэл ажалшадтай байрладаг Хиагда хүрэхэ, тэндэхи ажалшадтай байрладаг мүнөө сагай зохид байрада орожо хонобод.

ТҮҮХЭНЭЭ

1947 ондо Зүблэлтэ уласта тон хэрэгтэй радиоактивна ашагта малтамалуудые бэдэрэлгын Сосновско экспедици эмхидхэгдэн юм. Тиигэжэ 1957 ондо Витим мүнэнэй голоор ураанай ехэ хэбтэшэ олдоо нэн. Буряадтахи ураанай хэбтэшэ Россиин бүхы

нөөснүүдэй дүрбэнэйн нэгэ хуби болоно. Ганса Хиагдын хэбтэшэ 47 мянган тонно ураанай хэбтэшэ бии.

1997 ондо шэнээр ажал эхилжэ, вахтова һуурин байгуулагдаа. Мүнөө эндэ Нээмэл акционернэ "Хиагда" нэгдэл эгээл аюулгүй гэгдэдэг аргаар сернэ кислотагаар ураан илгаруулжа абана. Энэ ажалыень шалгахдаа, финскэ Fortum компани аюулгүйень тэмдэглэжэ, ОАО "Хиагда" ехэ наринаар ажалаа ябуулна, оршон тойронхи байгалида, ажабайдалда хоро хүргэнгүй гэжэ элирүүлээ.

Мүнөө сагай эрилтэнүүдтэ сүм тааруулагдаһан байрада амаржа хоноһон арадай һунгамалнууд эндэхи ажалшад үнэхөөр һайн байра байдалтай гэжэ ойлгобод. Энэ ехэ байра сэдбэг хүйтэн хойто зүгэй уларилда тааруулжа, бахананууд дээрэ баригдажа, ехэтэ дулаалуулагдаһан байна. Ажалшад байраһаан гаралтагүй, эндээ түхээрэгдэнэ столово соо халуун хоол бариха аргатай. Мүн баһа хубсаһа хунараашые эндээ угаалгаха, элюурдүүлхэ аргатай.

Энэ нэгдэлэй ажал хэрэгүүдтэй ажалшадые зөөдэг томо "Камаз" автобусоор ябажа танилсаббди. Аюулгүйе сахижа, ажалшад булта тусхай хубсаһа, малгай үмдэнэ, өөрын дозиметрнүүдые абаад ябана. Эндэхи ажаллай 90-95 процентнь автоматуудай аргаар бүтээгдэнэ. Тиимэхээ тусхай мэргэжэлтэд хаана холоһоо ерэдэг юм. Лабораторинуудта ехэнхидээ эхэнэрнүүд хүдэлнэ. Инженер-геофизик Тамара Балашова: "Наһанайнгаа нүхэртэй имэ ажалда 16 жэл хүдэлнэбди, гэр бүлөөрөө Эрхүүдэ байдагбди, хоёр долоон хоног хүдэлөөд, тиимэл саг соо гэртээ ошожо амардагбди" - гэжэ хөөрөбэ.

Нёдондо жэл эндэ 440 тонно бэлэн ураан олзологдоо нэн. Харин 2019 ондо хүсэд дүүрэн аргатай болоходоо, 1800 тонно ашаглаха болохо. Һаяын сагта өөлхэдөө сернэ кислоташые буйлуулдаг болохо, тиигэжэ мүнгэ зөөриез алмаһаһаа гадна, аюулгүй байдал бүри бата бэхи болохо.

- Бидэ яһала урагшатайгаар хүгжэжэ байнабди, үшөөшые түргөөр саашадаа хүгжэхэбди, - гэжэ ажахын генеральна директор Алексей Дементьев хөөрэнэ. - Һаяар Источное болон Вершинно уурхайнуудые ашаглажа эхилхэбди. Буряад Республикын Правительстватай хэлсэһэн ёһоороо аймагай ажабайдалда туһалхаяа оролдожо, харгынүүдые, хүүргэнүүдые, зайн галай утаһануудые заһанабди.

Бидэ эндэхэнь мүнөө сагай джип авто-хүлэгүүдээр саашаа хада уулануудай хоорондуур, намаг налхитай газараар, ой модон, бургаһадай хоорондуур дүрбэн саг хахад соо аалихан ябажа, оройдоол 75 модо дабажа гарахадаа, Усть-Джилинда гэжэ багахан тосхондо арай гэжэ хүрэхэ ерэхэбди.

(Үргэлжэлэлын удаадахи дугаарта).

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

Алхана буурал баабайһаа түшэлгэтэй, Онон хатан эхэхээ үргэлтэй аглаг һайхан Ага найман эсэгэнэрые түлөөлдэг 20 мянга гаран хүнүүд Буряад ороной ниислэл - Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг, ажалладаг юм. Сагай хүрдэн эрьелдэсэ мэтээр он жэлнүүд хойно хойноһоо һубарижа, түүхын хуудаһанууд ирагдажал байдаг. Зүүн зүгэй литээр XVII Рабжуунай 2014 оной модон хүжэ Морин жэл түгэсэжэ байна. Алхана уулаһаа Адуун шулуун хүрэтэр хабтайн нэмжыдэг элдин баян алтан үлгы Ага нютагһаа Буряад ороной түүхэ домогой, соёл болбосоролой, эрдэм ухаанай, хэлэ бэшэгэй, уран зохёолой, арадай гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын, бэсын тамирай хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулһан хүнүүд олон юм. Арадай ажахын ажалша бүхэриг түрүүшүүл болон хүтэлбэрилэгшэд, гүнзэгы ухаан бодолтой эрдэмтэд, түрэлхиин оюун бэлигтэй уран зохёолшод, уран зураашад, дуушад, композиторнууд, спортсменүүд болон бусад эхэ нютаг Агаяа аяр холуур суурхуулдаг гээшэ.

Н.БАЛЫЖИНИМАЕВАГАЙ зураг

Ага нютагаархидай эблэлэй суглаан һаяхан Агын Буряадай тойрогһоо Буряад Республикада Саг үргэлжэ байдаг түлөөлэлгэтэ эмхиин байшан соо болобо. Энэ түлөөлэлгэтэ эмхиин түрүүлэгшэ Батацырен Цыдендоржиевич Дашибалов суглаа нээгээд, Забайкалиин хизарай Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо, Агын Буряадай тойрогой Захиргаанай толгойлогшо Ананда Цыдыпович Дондоковто (зураг дээрэ дундань) үгэ үгэбэ. Байгша ондо тойрог дотор ямар ажал хэрэгүүдэй бэелүүлэгдэнэ тухай, хэр ехэ барилгын хэгдэнэ тухай, адууһа малай ямараар үдхэгдэжэ байһан тухай, байгша ондо ямар ургасын абтаһан тухай, зоной ажаһуудал тухай Агын тойрогой дарга тобшоор хөөрөжэ, сугларагшадые һонирхуулаа.

Удаань һүүлэй арбан жэл соо Ага нютагайхидай эблэлэй түрүүлэгшээр хүдэлһэн Буряад ороной сууга барилдаашан "Буряад Республикын габьяата тренер" Жамса Жалсанович Лхамажаров хэһэн ажал тухайдаа тоособо. Дүрэ булалдалгын барилдаагаар республикын Гүрэнэй тренерээр хүдэлхэһөө гадна, Жамса Жалсанович Ага нютагайхидайнгаа эблэлэй түрүүлэгшээр урагшатай һайнаар ажаллажа, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг, ажалладаг нютагайнгаа зоной байдалда хабаатай али бүхы асуудалнуудые зүбөөр, бүтэмжтэй һайнаар шийдэхэе оролдодог байгаа гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэйбди. Нютаг зонийнгоо зунай спартакиада, Сурхарбаан, Сагаалган, Агуу Илалтын үдэрые һайндэрлэлгэ, һаһажаал зоной октябриин 1-нэй үдэрые тэмдэглэлгэ гэхэ мэтэ бүхы хэмжээ ябуулануудые хүбүүднэй - Батацырен Дашибалов Жамса Лхамажаров хоёр һайнаар эмхидхэжэ, үнгэргэдэг байгаал даа гэжэ би - эдэ мүнүүдэй автор хэлэхэ байнаб.

"Агын нютаг зон" гэжэ ниитын эмхин 15 хүнһөө бүридэнэ зүблэл жэгдэ һайнаар хүдэлөө гэхын аргагүй. Олонхи гэшүүд эдэбхигүй һулаар хүдэлөө, ажалдаа һунгажэгүй муугаар хандаа гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй. Удаадахи зүблэлэй гэшүүд ажалдаа иимэ халирхай муугаар хандаа ёһогүй.

Республиканска типографиин үйлдбэрийн таһагай даргаар ажаллаад, һаһанайнгаа амаралтада гараһан Янжима Очировна Базарон дэлгэрэнгы үгэ хэлэхэдээ, нютаг нютагуудай зоной эблэлнүүдэй байгуулагдажа захалһан 1994 ондо "Агын нютаг зоной" эблэлэй эмхидхэн байгуулагдаһан тухай

хөөрөбэ. Буряадай соёлой министр ябаһан Гүрбэжаб Нимаевич Нимаевай, ВАРК-ын президент Дашина Дугарович Дугаровай энэ асуудалые шийдхэлгэдэ үнэн зүрхэнһөө хандаһан тухай, Ага нютагаархидай эблэлэй түрүүлэгшэнэр Гүрэ Цыденович Митуповай, Баяр Дашидондокович Аюшиевай, Баатар Бамуевич Бадмацыреновэй хүдэлһэн тухай хөөрөжэ, сугларагшадтай анхарал татаһан байгаа. Нютагай эблэлэй һая бии болгогдожо байха үедэ эдэ нүхэднэй ехэ ажал ябуулһан байна гэжэ тэмдэглэлтэй.

"Алтаргана-2014" нааданай үедэ Монгол ороной "Хүндэтэ тэмдэг" гэжэ медалаар шагнагдаһан, "Мүнгэн тобшо" сайтын автор Намжилма Нанзатовна Балыжинимаева үгэ хэлэхэдээ, хэдэн асуудал табижа, тодо харюунуудые абаба.

Һунгалтын эхилхэдэ, Буряадай үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадаид директор Баяр Баторович Жалсанов үгэ абахадаа, Урда-Ага нютагта тоонтотой, мелиоратор мэргэжэлээрэ Буряад орондо, Забайкалиин хизаарта ажаллаһан, мүнөө Интернеттэ сайт нээһэн олзын хэрэг эрхилэгшэ Бата Эрдынеевич Очировые энэ тушаалда дэбжүүлхэе дуралдаба. Үшөө тиихэдэ Буряадай Телерадиокомпаниин ахалагша редактор Баяр Цыренжапович Дамбаринчиновэй, урдань хүдэлһэн Жамса Жалсанович Лхамажаровай кандидатуранууд дэбжүүлэгдэнэ байгаа. Олонхиин дуугаар Б.Э.Очиров Ага нютагайхидай эблэлэй түрүүлэгшээр һунгагдаба.

"Буряад Республикын габьяата энергетик" Сергей Чимитдоржиев, республикын толгойлогшын хэблэлэй албанай хүдэлмэрилэгшэ Бэлигтэ Жамбалов, олзын хэрэг эрхилэгшэ Баатар Жамсов болон бусад үгэ хэлэхэдээ, һанамжануудаа элирхэйлһэн, эблэлэй шэнэ түрүүлэгшын кандидатурые дэмжэнэ байгаа. Эблэлэй зүблэл байгуулагдажа, ажалаа эхилхэл даа.

Россиин гүрэндэ Буддын шажанай яажа дэлгэрүүлэгдэнэ тухай, дасан дуган һэргээхэ тухай, һүзэгтэйшүүлэй дунда шажан мүргэл нэбтэрүүлхэ тухай асуудалнуудаар ехэ ажал ябуулдаг Буряадай Телерадиокомпаниин редактор Дарима Балданова Жамсоевада "Агын дасанай" 200 жэлэй ойн баярай медаль Агын Буряадай тойрогой толгойлогшо А.Ц.Дондоков альяга ташалган доро барюулба.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ.

Михей ЕРБАНОВАЙ түрэнхөөр 125 жэлэй ойдо

ЗҮҮН ЗҮГЭЙ БҮРГЭД, БУРЯАД УЛАСАЙ ЭСЭГЭ

Улаан-Үдэ хотымнай түб гүдамжа Михей Ербановай нэрэмжэтэ юм гэхэнээ бэшэ, ондоо юумэ мүнөө үеын зоной олонхинь лэ хүсэд мэдэхгүй шахуу. Совет гүрэнэй тогтохо үедэ Бурядай политик байһан гээд зарим нэгэн хэлэнэ. Энэ юрын зоной баримтаар. Харин Михей Ербановай түүхэтэ намтар Буряад Уласай мүнделэн байгуулагдаха, хүгжэн халбарха сагта һонин үйлэ хэрэгүүдэй удхатай түүхын хууданан соо оруулагдаһан. Тэрэнэй аша габьяа мартагдашагүй мүр сараа үлөөгөө гэжэ эли. Зүгөөр, энэ толилолго бэлдэхэдэ, түүхэшэн бэшэ, харин юрын бэшээшэ намда хүшэрхэн лэ байба. Юуб гэхэдэ, энэ зуу гаран жэлэй хугасаада тохёолдоһон ушар үйлэ хэрэгүүд түүхэ руу ороходоо, элдэб хараа бодолнуудтай эрдэмтэд, түүхэшэд-шэнжэлэгшэдэй хэдэн ондоо харасаар харагдан, шэнжэлэгдэн, ондо ондоо үнгэ зүһэ, һайн, муу шанарай сэгнэлтэ үгтэдэг ха юм даа.

М.Н. Ербанов тухай хэдэн олон толилолгонүүдье үншаад, нэгэ зурлаа татан, хэдэн шэглэлыень баримталжа туршабаб. Зүгөөр, энэ өөрын һанамжа бэшэ, интернет дээрэхи элдэб мэдээсэлнүүдһээ баримталагдаба.

ӨӨДӨӨ ГАРДАН ДЭЭДЫН АЖАЛАЙ ХАРГЫ

Буряад-Монголой Республикын Толгойлогшын, хубисхалшын харгы Александр Колчагтай тэмсэлдэ хабаадалсаһанһаань эхитэй гээд тэмдэглээтэй.

Михей Ербанов Эрхүүгэй можын Ехэ Бахтай гэнэн һууринда 1889 ондо түрэнэн юм. Церковно-приходской һургуулиин удаа, Балаганска хотын училищи дүүргэнэн байна. 19 наһатайдаа Томск хотын багшанарай институтта орожо шадангүй, газар хэмжэгшэдэй дунда мэргэжэлтэ үмсын һургуули дүүргэнэн байна. Тиигэжэ Барнаул, Усть-Каменегорск хотодо газар хэмжэгшээр ажаллажа байтараа, 1916 ондо Эрхүү хото бусажа, газар хэмжэгшээр ажаллаа, урьһаламжын холбоондо ревизорооршые ажаллаһан байха юм.

1917 оной хабар Петроградһаа Эрхүү хотодо большевик эдэбхитэн Мария Сахьянова бусаһан юм. Эрхүүдэ большевикуудые дэмжэхэ хараа бодолтой буряад залуушуулые суглуулжа, социалис байдалай түлөө тэмсэлэй ажал ябуулжа эхилһэн. Тэдэ залуушуулай дунда 26-тай Михей Ербанов байгаа бшуу.

ЮУНДЭ ЭЛБЭК-ДОРЖО РИНЧИНО, ЦЫБЕН ЖАМЦАРАНО БЭШЭ, МИХЕЙ ЕРБАНОВ ШЭЛЭГДЭЭБ?

Тэрэ үедэ буряадай революционернүүд Шэтэ хотодо сугларжа, Бурнацком байгуулжа, үндэнэн буряадуудай ажаһуудалай асуудалнуудые шийдхэжэ эхилһэн байна. Тэндэ эсер-народнигууд гэнэн хүдэлөөнэй гэшүүд: профессор Цыбен Жамцарано, Базар Барадин, национально-демократическа партиин хүтэлбэрилэгшэд – Элбэк-Доржо Ринчино, Михаил Богданов, Даши Сампилон, Баярто Вампилон, Петр Дамбинов гэгшэдэй нэрэ түүхэдэ эли. Энэ үедэ Михей Ербанов Эрхүүгэй РКП(б)-гэй подпольно губкомой зууршалгаар революционернүүдтэ худал паспорт, үнэмшэлгэ бэлдэжэ, сагаантанай засагай мүрдэлгэнөө абардаг байгаа ха.

Совет Россиин Толгойлогшо Владимир Ленин Элбэк-Доржо Ринчино, Агван Доржиевтай үулзажа, хальмаг - буряадуудай автономи байгуулха тухай шийдхэбэри гаргаһан байна. Зүгөөр үндэнэн яһатанай гүрэнэй байгуулалта Элбэк-Доржо Ринчино бэшэ, харин Михей Ербановые толгойлогшоор томилһон байна. Тиигэжэ Михей Николаевич автономно можын буряад-монголшуудай түб комитедэй түрүүлэгшэһээ, Бурревкомой түрүүлэгшэ, Арадай Комиссарнуудай Сөведэй түрүүлэгшэ болон Буряад-Монголой АССР-эй Түб Гүйсэдхэхы комитедэй түрүүлэгшэ хүрэтэр өөдөө гараһан габьяатай.

Буряад-Монголой Республика байгуулха тухай һанамжа, энэ хэрэгэй бүхы бэлдэхэл Шэтэ хотын Бурнацкомой эдэбхитэд ябуулһан аад, үнэн дээрээ байгуулта бии болгодоод, Эрхүү хотын губкомойхид хүтэлбэридэнэ ороһон байна. Харин тэдэнэр анхан имиз республика байгуулха тухай һанамжа буруушаһан байгаа ха. Гэбэ яабашье, 1923 оной май һарада, ВЦИК-гай тогтоолоор Шэтэ, Эрхүү түб хотонуудтай Буряад монголой хоёр можонуудые нэгдүүлжэ, Буряад-Монголой Республика байгуулагдаад, Верхнеудинск ниислэл хото гээд нэрлэгдэн байна.

Энэ үедэ Михей Николаевич Ербанов шэнэ байгуулалтын нэлгүүлэгдэшгүй ори ганса толгойлогшоор ажаллажа, ёһотойл хүтэлбэрилэгшын, политигай харгыда үнэн гаража, «зүүн зүгэй бүргэд» гэжэ суурхаһан байха юм.

МИХЕЙ ЕРБАНОВ МОРИН СЭРЭГЭЙ ПОЛК БАЙГУУЛАА

Бултанай мэдэнээр, хаанта засагай үедэ буряадууд сэрэгэй албанда татагдадаггүй, гансал хасагууд алба хаадаг байгаа бшуу. Тиигэжэ Михей

Ербанов 1924 ондо сэрэгэй нарком Михаил Фрунзедэ хандажа, Улаан Армиин хүдэлмэришэн-таряашадай сэрэгтэ буряадууд татагдадаг болоһон байна. Тиигэжэ Буряадай кавалерин бригада (полк) байгуулагдаа һэн. Зүгөөр Михей Ербановай буудуулжа хосорһоной удаа, оройдоол һара үнгэрхэдэ, энэ бригада үгы хэгдэнэн юм.

"СОЁЛОЙ ХУБИСХАЛ" ҮНГЭРГӨӨ

Буряадай литературна хэлэ байгуулалгада Михей Николаевич үндэнэ табиһан байна. Хэлэнэй барилгада эдэбхитэй хабаадалсаа. Анхан буряадууд хуушан монгол хэлээр бүхы дансаяа бэшэдэг, бүхы харилсаанай бэшэг байгаа бшуу. Профессор Базар Барадинай монголшуудай хэрэглэдэг халха хэлээр шэнэ үеын литературна хэлэ үндэнэлхэ тухай һанамжые Михей Ербанов дэмжэбэшье, политикын хараа бодол баримталан, хэмэл онол аргаар байгуулһан литературна хэлэн хориин нютаг хэлэ үндэнэн юм. 1931 ондо лага алфавит дээрэ үндэнэлжэ, шэнэ үеын буряад литературна хэлэн байгуулагдаад, М.Ербановай хосорһоной удаа, 1939 ондо кириллицэдэ оруулагдаһан түүхэтэй.

СТАЛИНАЙ ИНДУСТРИАЛИЗАЦИ БЭЭЛҮҮЛЭН ЮМ

Михей Ербановай хүтэлбэрилһэн үедэ, Буряад-Монгол Республикы дотор хэдэн асари томо байгуулга-ажыхынууд бии болоо. Тэдэнэй нэгэн паровоз-вагон заһабарилгын завод, авиазавод, шэлэй завод, мяханай комбинат болоно. Республикын түб Верхнеудинск хото Улаан-Үдэ гэжэ 1934 ондо нэрлэгдэжэ, зуу мянган тоотой ажаһуугшадтай хото болон хүгжэнэн юм. 1939 оной тоо баримтаар, Улаан-Үдэдэ 125 мянган хүн ажаһуудаг байгаа. Тэрэ сагта Буряад-Монголой Республикын Конституци бэшэгдээ. Михей Ербанов бүхы гүрэнэй Конституци бэшэлгын комиссиин гэшүүн байһан юм.

Богонихон сагай болзор соо социальна хүндэ үбшэнгүүд үсад-хагдажа, ажаһуугшадтай байдал һайжаруулагдаһан, буряад арад бүгэдөөрөө үзэг бэшэгтэ ороһон юм ааб даа. Мүн Михей Ербановай хүтэлбэриин үедэ хэдэн бусаһагүй, хохидолтой алдуу эндүүнүүдшые хэгдэнэн байгаа. Энэ бүгэдэ томо гүрэн доторой политикын ябуулһан үйлэ хэрэгүүд ха юм даа.

ХАРДАЛГАДА ОРОН ХОСОРОО

Михей Николаевич тэрэ үеын политикын хараа бодолнуудай хүдэлөөнэй,

хамалганай үйлэ хэрэгүүдһээ хохидогшо болоо бшуу. 1937 оной сентябрь һара соо Москва хото руу ажалай хэрэгээр дуудуулаад, тэрэ дары түрмэдэ хаагдажа, панмонголизм хүдэлөөнэй гэшүүн, япон гүрэнэй тагнуулшан гэжэ хардуулан, 1938 оной февраль һарада буудуулһан юм. Тэрэл үедэ Буряад-Монгол Республикын НКВД-гэй харша хүрээлэн соо буряад-даймнай түрүү хүбүүд, хамта дээрээ 33 хүн буудуулан алуулһан юм. Нэгэл һүниин хугасаада.

Тиигэжэ Михей Ербановай ами наһанһаа хаясаһан ушарһаа панмонголизмын түүхэ дүүрэнэн юм. Панмонголизм - дарлагдаһан арадуудай хүгжэлтын хүдэлөөн -- Япон гүрэнэй тагнуулшадтай ехэ ябуулга гэжэ нэрлэгдээд, үндэнөөрөө үгы хэгдэнэн гэжэ түүхэдэ эли. Тиигэжэ буряадаймнай түрүү бэрхэ хүнүүд панмонголист, милитарис Японийн тагнуулшад, Совет гүрэнэй урбагад, дайсад гэжэ хардуулан хороогдоо.

ХОЙШОЛОНГУУД

1930 ондо Зүүн Сибириин хизар гэжэ байгуулагдаһан газар 1937 ондо үгы хэгдэжэ, Эрхүүгэй, Шэтын болон Буряад-Монголой Республика гэжэ гурбан газар хубаагдаа бэлэй. Харин Буряад-Монголой Республика гэнэн нэрэ түрэ 1958 он хүрэтэр байгаад, саашаа "Монгол" гэжэ үгэнэ абтагдаһан юм.

Михей Ербанов Сталинай дүтын хүн байһан гэжэ тоологдодог аад, яагаад хохидолдо орожо хосорһониинь гайхалтай. Эндэ түүхын баримтануудые шэнжэлэн үзэхэдэ, ехэ һонин мэдээсэлнүүдые ойлгохоор. Мүн эндэ Монгол гүрэнэй ударидагша Чойбалсанай тухаламжагүйгөөр үнгэрөөгүй гэнэн баримтанууд бии. Зүгөөр энээн тухай ондоо хөөрэлдөөн, ондоо түүхэ ха юм даа.

Цырегма САМПИЛОВА.

Фото-зураг дээрэ: Сталин буряад үхибүү (Геля Маркизовае) тэбэрээд байна. Саанань М. Ербанов. Энэ зураг дээрэ Сталин Ербановай басага үргөөд байна гэжэ юрын зон һанадаг байгаа бшуу.

Уншагшадтай туршалганууд

ХАДАГ

Баяр жаргал тандаа хүсэн, Буряад зоной эрдэни, Олон алда торгон хадагаар Арад зоноо угтан абанаб.

Лама санаартан таанадаа, Шара хадаг дэлгэжэ, Ажабайдалай хүшэр харгые Заһан байхада баярланаб.

Даруу номгон эжыдээ Сагаан хадаг дэлгэжэ, Ута наһа эдлэхынь Үнэн зүрхэнһөө хүсэнэб.

Аха эгэшээ хүндэлэн, Хүхэ хадаг дэлгэжэ, Эбтэй һуухые хүсэн, Амгалан байдалые үреэнэб.

Тала дайдын шэнжэтэй Ногоон хадаг дэлгэжэ, Адуу малаа үдхэхыень Малша зондоо ханданаб.

Гэрэй эзэн эхэнэртэ Улаан хадаг дэлгэжэ, Гал гуламтаяа тахихыень Наһанай жаргал уряалнаб.

Түрэл найхан тоонтоннай Хүгжэн үргэн ябаг лэ.

Баян Буряад оромнай-Жаргал олоһон нютагнай.

ҮГЛӨӨГҮҮР

Үглөөнэй улаан наран Үдэрэй ерэһые мэдүүлэн, Илдам элшээр эльбэн, Мийһэрһэндэл үзэгдэнэ.

Амтатай сайгаа шанаад, Арюухан бообо табяад, Аятай зугаа дэлгээд, Угтана хани нүхэрни.

Сайнгаа дээжэ аягалаад,

Гал гуламтаяа хүндэлэн, Орон хангайн эзэдтэ Мүргэн сайгаа үргэнэ.

Ороһон энэ үдэрэй Олзотой байхые найдааял. Эбтэй гэр бүлэдэ Буян хэшэг ерэхэл.

ДҮТЭЛҮҮР

Бунхан уулын энгэртэ Бадма сэсэг бадараа. Хуһан тужын захата Хүгжэн ургаһан Дүтэлүүр. Зүрхэн уулын хойморто

Зэмхэ сэсэг задараа. Зургаан голой арадай Жаргал олоһон Дүтэлүүр.

Холо, ойрын айлашадые Хүлээн абадаг нютагни. Доржун сэбэр хүбүүдтээ Дали үгэнэн Дүтэлүүр.

Найхан түрэл нютагаа Зүрхэндөө һанан ябанаб. Түрэл Буряад орондоо Түүрэн ябанаб, Дүтэлүүр.

Цырен БАЗАРОВ,
педагогикын
эрдэмэй кандидат,
доцент.

«Алтарганын» дуунуудай суглуулбари нара хараа

“БУЛТАДАА НИИЛЭН ЭБЛЭРЖЭ, БАЯН ТҮРЭЭЭ МАНДУУЛАЯ!”

Багшын ажалай ветеран Галина Гомбоевна Ешижамсоева бүхэли наһандаа Агын аймагай Урда- Агын дунда нургуулида химийн багшаар ажаллаһан юм. Наһанайнгаа амаралтада гараад, Боро Паламович нүхэртээ Улаан-Үдэ зөөжэ ерээд, буряад хэлэ бэшэгэй хүгжэлтын ниитэ ажаябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. Манайшые “Буряад үнэн” сониндо хирэ-хирэ болоод, бэшэһэн толилогонуудаа хэблүүлжэ, хонин-хонин мэдээсэлнүүдээрээ хубаалдажа байдаг.

Галина Гомбоевна Бүгэдэ Буряадай “Алтаргана” гэнэн уласхоорондын фестивальнуудта нэгшые алгадангүй ябажа, арадай дуунуудай гүйсэдхэгшэдэй харалганһаа хонин дуунуудые видеобуулгабари хэжэ абаһан байгаа. Тиигэжэ аяар 20 жэл үнгэргэгдэжэ байһан нааданай дун согсолхо зорилготой, тэдэ буулгажа абаһан дуунуудайнгаа суглуулбарин ном бүтээжэ, хэблүүлбэ гэшэ. “Алтарганада» эдэлһэн дуунууд” гэжэ ном соонь дүшэн дуун ороо. Мүн «Алтарганын» нааданай үедэ эдэ дуунуудые гүйсэдхэһэн дуушадай дүрэ зурагууд барлагдаа.

- Эгээ түрүүшынхиеэ 2000 ондо Дашабалбар ошоходоо, буряад арадай дуунуудые шагнажа, ямар гоёор уянгын татажа дуулана гэшэб гэжэ гайхаа хэм. Арадай дуунуудые шагнажа, хүр хүлдэ ехэтэй буряадуудаа хаража, сэдхэлэйнгээ ехэ тэжээл абаһан шэнги болоо хэн. Арадай түүхэ намтар, үнгэрһэн сагай жаргал, зоболон, сээжин оёрой гуниг гүнзэггөөр ойлгодог болооб гэжэ олзуурхажа урмашаа бэлэйб,- гэжэ Галина Гомбоевна хөөрэнэ.

Аяар 2000 ондо болоһон нааданай үедэ арадай дуунай харалганда илагшадые тон элихэнээр һанана. Сэржэмэдгэй Егор гэжэ дуушан шалгарһан байна. Мүн нэгэ наһажаал эхэнэр “Николай ноён бусахань хаяа” гэжэ дуу гайхамшаг гоёор дуулахадань, үшөөл зоний сэдхэл урда үеын зоний сэдхэлтэй холбоотой байна гэжэ Галина Гомбоевна мэдэрээ бэлэй. Жэшээн, энэхэн дуу хараад үзэе.

- Манаран, манаран**
- харагданхай**
- Манай нютагай**
- шэлэнүүд гү?**
- Мартагдашагүй**
- найханаар һанагданхай**
- Минии нүхэдэйм**
- аяг зан гү?**
- Хүхэрэн, хүхэрэн**
- харагданхай**
- Хүндэлэн Ононой**
- хаданууд гү?**
- Хүнүүдһээ үлүүгээр**
- һанагданхай**
- Хүндэтэй нүхэдэйм**
- аяг зан гү?**

Энэ дуун хилэ дабажа, буряад дайдаа орхижо, Хитад руу нүүхэ баатай болоһон буряад зоний сэдхэлһээ унагаһан мүнүүд хаш.

Дашабалбарай тайзан дээрһээ Дамдинай Болот гэжэ хүн иимэ дуу гүйсэдхэһэн байгаа:

- Хабтагай нютагай**
- холо бэшэ,**
- Хадань халхалаад,**
- холо шэнги.**
- Ханилһан гансамни**
- холо бэшэ,**
- Харалсаха аргагүй аад,**
- холо шэнги.**

Энэ дуунай удхыень тайларилхата, хашалган хамалганай үедэ түрмэдэ хаагдаһан үбгэдөө, эрэ нүхэрөө, аба ахайнараа эрьежэ ерээд, уулзажа шадангүй, һөөргөө бусаха үедөө добын саана гараад, шангаар буряад эхэнэрнүүд дуулаа ха. Магад, һамгад, эжинэрэйнгээ дуулажа байхыень, түрмэдэ хаалттай бүһэтэйшүүл шагнажа болохо гэжэ найдаал хадаа.

Гэхэ мэтэшэлэн, ехэ хонин ушарнуудые дуун бүхэнтэй холбуулан, багшын ажалай ветеран Галина Гомбоевна хөөрөжэ үгэбэ.

Энэ дуунай согсолбори юугээрээ тон сэнтэйб гэхэдэ, ном соо арадай дуунуудай ноото зо-хёогдон бэшгэдэнхэй. Багахан видеобуулгабари сооһоо бүхэ дуунай үгэнүүдые буулгажа бэшээд, харин дуунай аянга ноото болгон бэшэжэрхихэ гэшэ баһал ехэ бэлигтэй хүнэй туйлалта болоно. Энэ талаар Монголой буряад Болодой Гансэсэг басаган ехэ ажал ябуулаа.

- Би өөрөө 10 жэлэй туршада Монголдоо хүгжэмэй нургуули шудалһан байнаб. Бага наһанһаа хүгжэмэй нургуули, хүгжэмэй дунда нургуули, удаань Монголой хүгжэмэй ехэ нургуули дүүргэһэн байнаб. Монголдо эдэ гурбан шата нэгэ ехэл университетэй хуби болодог юм. Иимэ хүгжэмэй мэргэжэлтэй байхадаа, арадай дуу гүйсэдхэгшэдэй аянгыень шагнажа, ноото бэшэхэдэмни, бэлэн байгаа,- гэжэ Гансэсэг хөөрэнэ.

Арадай дуунда ноото байдаггүй ха юм даа. Нэгэ дуу гурбан дуушад дуулабал, булта тад ондоо нугалбаряа гаргажа дуулаха болоно. Тиигэжэ гурбан ондоо ноото бэшгэдэжэ боломоор ха. Гэбэ яабашье, энэ

согсолбори соо дуун бүхэндэ хүгжэмэй ноото бэшгэдээ. Тиигэжэ залуу эдир дуушадта ехэ тухатай ном гараа гэжэ үшөө дахин мэдэрхээр.

Болодой Гансэсэгэй эжы Буряадай Сэпэлма Баян дуун нютагтаа малшанаар хүдэлбэшье, буряад хэлэ, дуу хүгжэмдэ абьяастай хүн. Мүнөө Галина Гомбоевнатай элдэб ажал ябуулдаг, харилсадаг байна.

Гансэсэг Буряадай багшанарай университеттэ нэгэ жэлэй туршада нуража, ород хэлэ шудалаад, һүүлэй хоёр жэлэй туршада “Байгал” гэнэн театрта дуушанаар ажаллана.

“Алтарганын” дуунай согсолбори мүнөө зун хэблэгдэбэшье, һаяшаг танилсуулгыень Ага нютагһаа үг гарбалтай Улаан-Үдэдэ ажаһуугшадай аха захатанай уулзалгын үедэ үнгэрбэ. Энэ уулзалгада ажалай ветеранууд, дунда наһатайшуул болон залуушуул суглараа. Буряадайманай элитэ дуушан Намгар Лхасарановагай түрэхэн аба эжы хоёр энэ танилсуулгада ерэжэ, дуунай номой авторта баярые хүргэһэн байна. Аюша Жадамбаевич Лхасаранов буряад хэлээ мартангүй, хэрэглэжэл ябаха тухай онсо тэмдэглээ.

- Буряад хэлэн дээрэ хөөрэлдэхэ зомнай үсөөн лэ болонхой. Хитадһаа буряадууднай нютагаа бусана. Ород хэлэ үзөөгүй хадаа дуугаржа, ойлгожышье шадангүй ха юм. Баруун буряадууднай буряад хэлээшье мартана. Тиихэдэн бидэ, зүүн зүгэй буряадууд, хоёр буряадуудай дундань байжа, тулмааша, оршуулагшань болоно хабди,- гэжэ шог зугаа хөөрөбэ.

Аюша Жадамбаевичай тэмдэглэхээр, хүн бүхэндэ эрдэм нургуулин ухаан байдаг, мүн өөрын түрэхэн ухаан бии. Эхэ эсэрын дамжуулһан ухаан. Эдэ хоёр ухаануудые суг хамта эдлэжэ, хэрэглэжэ байха ёһотойбди. Зүгөөр залуушуул ганса эрдэм нуралсалай ухаатай болоходоо, түрэлхи өөрын ухаагаа мартана. Тэрэнээ мартахадаа, түрэл арадаа, түрэл нютаг, түрэл хэлээ алдана. Сугтань хэрэглэн ябаха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, бүхэ дэлхэйн эгээл ехэ соёл эрдэни - хэлэн ха юм даа.

Б.Гансэсэг Г.Г.Ешижамсоева хоёр

Галина Гомбоевна буряад хэлэн тухай ходол һанаата боложо, буряад хэлэ дэлгэрүүлхэ талаар ниитэ ажал ябуулжа байдаг гэшэ.

- Монголой, Шэнэхээнэй буряадууд манай гүрэн руу «Алтарганада» хабаадахая ерээд, нааданда ород хэлэн дээрэ соносхогшодой дуугархада, нэгшые үгыень ойлгодоггүй, юунэйшые боложо байһыень ойлгонгүй байдагбди гэжэ намда хэлээ бэлэй. Үнэхөөрөө, тэдэнэр хаанаһаа ород хэлэ мэдэбэ гэшэб! Хэмжээ наадануудай 50, ядахыншые сагта 30 процентнь буряад хэлэн дээрэ хэлэгдэдэг һаань, һайн бэлэй. Энэниие хинаха, сахиха хүн бии гэшэ гү?

Хай, үгыл хаш даа, - гэжэ Галина Гомбоевна голхорбо.

Сугларагшад булта Галина Гомбоевнае амаршалаа. Буряад арадайнгаа дуунуудые гүйсэдхөө.

Энэ хөөрөөгөө Дашабалбарта эгээл түрүүшын үнгэрһэн «Алтарганын» үедэ эдэлһэн дуунай мүнүүдээр дүүргэһүү:

- Баабай шэнги**
- сайзагууртай**
- Барга буряад-монгол зон,**
- Бултадаа ниилэн**
- эблэржэ,**
- Баян түрээ мандуулая!**

Цырегма САМПИЛОВА,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.

Шираб-Сэнгэ Бадлуевич БАДЛУЕВАЙ түрэнхөөр 90 жэлэй ойдо

СЭСЭН ҺАЙН ЭСЭГЭТЭЙ БАЙГААБ

Түрүүшын лэ алхамууд хэгдэжэ байгаа ха юм.

Зай, Амбаарта гэжэ газарта сараар 2 гектар газар халаа. Ингода мүрэнэй эрье дээрэ оршодог Кайдалово гэжэ хүршэ нютагһаа ород таряашан Шэргүүхые (Сергуха, Сергей) зорюута урижа асаруулаа.

Бидэ, хүүгэд, таряашанай "бэлиг шадабариие" найса гоёшоогообди: тэрэ убсүүндэнэ үлгөөтэй хүнэгэй шэнээн түйсэ сооһоо орооһо адха адхаар абаад лэ, халаатай газар руу жэгдээр сасан шэдэнэ. Энэ түүхэтэ хэрэгые заатагүй тэмдэглэе ааб даа. Мал гаргажа, мяхыень амаараа гаратараа эдеэд, пооторхыень хэрэглээгүй. Үнгэрхэдөө нохойнуудшые мяханда садаад, газара тэргэ дээрэ хоноһон мяханай ойро хүрөөгүй.

Бүхы нэеы гэрнүүдые Зугалайда, мүнөө байһан Лениней нэрэмжэтэ колхозой түб буусада суглуулаа. Энэ ажахы Агын тойрогто тон багыше наа, 30-35 мянган толгой хонитой, оньһон техникээр баян, мүн миллион миллионор олзо оложо байдаг. Тиэхэдэ табан колхоз болон ТОЗ (суг хамта газар элдэлгын хамтарал) нэгдүүлэгдэжэ, тэрэ үедөө нилээд ехэ ажахы эмхидхэгдэе бэлэй".

Манай эсэгэ Шираб-Сэнгэ Бадлуевич баян дэлгэр сэдхэлтэй, ехэ урагшаа ханаатай, һайн ханаатай, бэлигтэй, шадмар бэрхэ, үгэ хүүртэй хүн байгаа. Ехэ бүлэдэ түрөө: гурбан аха дүүтэй, дүрбэн эгшэ дүүтэй байһан. Элинсэг хулнсагуудни Прибайкалийаа гарбалтай, нэн түрүүн Хорин тала нүүгэд, һүүлдэ Агаруу ерэшээн гэжэ хөөрөгшэ хэн. Бидэ - үхибүүдынь, аша гушанарынь - ехэ эбтэйбди. Булта суглархадаа, Бадлуевичууд иимэ олон гээшэбди гэжэ омогорходогбди.

Эсэгэмнай Зугалайын дунда хургуулида хураа. Дүтэ нааша бэшэ хургуулийн үгы хада тойронхи нютагудай хүүгэд ерэгжэ хурадаг байгаа. Эсэгэмни хэлэнээр, Догойһоо

гарбалтай Даширабдан Батожабайтай суг хураһан, наншалдаһаншые байха. Эсэгэмни номдоо бэрхэ хэн. 7-дохи ангиды хуража байхадаа, 1937 ондо Агинск ошоожо, Александр Пушкинай 100 жэлэй ойдо зорюулагдаһан уран уншагшадый конкурсно "Кавказ" шүлэгыень уншаад, 1-дэхи һуури эзэлэе.

Наһан соомни англи хэлэнэй нэгэл хэшээл болоһон гэжэ хэлэе хэн. Хэшээлэй үедэ багышыень директортэ дуудаад, тэрэ гэгһэнхэ хойшо бэшэ харагдаагүй. Тиэхэдэ 1937 он бэлэй...

Эжы абань дайнай урда тээ наһа дүүрээ. Эжынь 1932 ондо нарайла үедөө наһа барашоо. Дондок гэжэ дүү хүбүүень ондоо хүнүүд

хан хүн зон засаг зургаанһаа түбэгшээдэг байгаа гүб даа. Тиибэшые эсэгынгээ хэлэн зарим үгэнүүдыень бүүр-түүр ханадагби. Үшөө үхибүүн ябааб. Жэшэнь, эхэнэрнүүдтэ ажал хүүлэхын тула Сталин хүүгэдэй сэрэлигүүдые зохёогоо. Би сэрэлигтэ ябадаггүй байгаа. Эсэгэмни бидэндэ хамаг юмэн тухай өөрөө ойлгуулхыаа оролдогшо хэн, ходоо бидэнтэй хөөрэлдэдэг байгаа. Эсэгэмни партида ороогүй.

Гэртэхимнай мүнөө сагайхяар эртэ гэрлэнхэн. Эсэгэмни 22-той, эжымни 19-тэй байһан. Эжыетнай мори унаад ябахадань, түрүүшынхые харааб гэжэ хэлэгшэ хэн. Эжымнай Хара-Шэбэр нютагай. Абидуева Цыбжит эжы-

"Бинбанкын" һуурида оршодог хэн. Нэгэ дабхар байшан, ута гэгшын коридор, олон кабинетүүд, хэблэдэг машинканыудай таршаганан, хүдэлмэрилэгшэдэйн хөөрэлдөөн... һүүлдэ эсэгэмни телевизиденин студида ректороор хүдэлэе.

Эсэгэмни шатар наадаха дуратай хэн. Өөрынгөө шатар һугабшалаад, Карл Марксын нэрэмжэтэ бульвар ошохо даа. Тэндэ шатаршад сугларжа, һүни орой болотор мұрысэдэг байгаа. Эсэгэмни һүнийн 12-ой һүүлээр гэртээ ерэгшэ хэн.

Эжымни ажалша бэрхэ байгаа. Оёолой фабрикада, удаань протезно-ортопедическэ предприятида хүдэлэе. Гэртэхимнай бидэниие зонһоо дутуугүй хүнүүд болгохо гэжэ оролдон, бултаниемнай дээдэ хургуулитай болгоо. Эгэшэмни, Будажапова Галина Шираповна, Краснокаменскда ажаһуудаг, химик инженерээр хүдэлэн, мүнөө наһанайнгаа амаралтада гаранхай. Үхибүүдынь - Дарима, Содном. Оюна, Матвей, Ольга, Алдар ашанаараа үргэлсэжэ, ан-бунхан ажаһуудаг. Бадлуевич Бато Ширапович ахамни барилгашан инженерээр хүдэлэе. 2009 ондо саһаа урид наһа дүүрэнэниинь шаналалтай.

Доржо хүбүүниинь Баясхалан, Дарису гэжэ хүүгэдтэй. Дүү басаган Шуханова Людмила Шираповна - педиатр врач, мүнөө республиканска медицинскэ колледжидэ занана. Валентина ба Ольга басагадтай, Бато ашатай.

Эсэгэмни дуугараамгай, хүниие голонгуй харилсадаг зантай байгаа. Һайн хүмүүжүүлгэтэй, соёлтой хүнтэй харилсахада бэлэн гэжэ хэлэгшэ хэн. Нэгэтэ харгымнай Совездэ талмайгаар гараад, нилээд удаан ябаа бэлэйбди. Танилнуудайн олон гээшэнь! Тийн эсэгэмни хүн бүхэнтэйн мэндэшэлсээ, үгэ андалдаа. Иимэл сэсэн, Һайн эсэгэтэй байгаа.

Людмила ШУХАНОВА.

үргэжэ абаа. Тиибэшые бэе бээтэе харилсадаг, ябалсадаг байһан.

Эсэгэмни 1945 ондо Японитой дайнда хабаадаа, Улаан Одоной ордендо хүртэнхэндөө омогорходог бэлэй.

1957 ондо манай гэр бүлэ Улаан-Үдэ зөөжэ ерэе. Хүндэшэг лэ байдаг хэн. Байха гэргүй, нэгэ багахан залгалаа гэр хүлхэлөөбди. Эсэгэмнай гансаараа хүдэлхэ, эжымнай бидэнэе хараха.

Хэрбээ эсэгэмни хубилган шэнэдхэлгын үе болотор амиды мэндэ ябаа наа, олон юмэ хөөрэхэ хэн гэжэ ханагшаб. Юуб гээбэл, ан-

тээ болон Долсон эгшээтээе гурбуулханаа байдаг байгаа. Абань Намсараев Доржи 1943 ондо Белоруссида фронт дээр алдалан унаа.

Эжымни бүхы наһаараа оёдолшоноор хүдэлэе. Ехэ һайн зантай эхэнэр хэн. Гэр соомнай нэгэшые хэрүүл шууян боложо үзөөгүй. Эсэгэмни наһа дүүрэхэдэ, хүүгэдээл хүмүүжүүлээд, үбгээе урдаа хаража хураһан эжымни наһанайнгаа нүхэрые һайса үгылөө, зобоо. Эсэгэмни "Буряад үнэн" сониний редакцида хүдэлдэг байһан. Заримдаа ажалдань ошолдохош. Тиэхэдэ редакци мүнөөнэй

ЭХЭЭ АМАРУУЛХА ҮДЭР

- Хүбүүн, бишни хүгшэрөөб. Уһа түлээгээш диилэхэ шадални дуунажа байна. Гэртэе хээеэ абаашажа, амаруулха хүмши даа? Сэхыень хэлэхэдэ, амаржа үзөөд, алтан дэлхэйнгээ ара таладань гараха дуратайб, - гэжэ колхоздоо гансаараа үлэнхэн эхэнэ городто инженерээр ажалладаг гансахан хүбүүндэ хэлэдэг байгаа.

- Эжы, ханаагаа бү зобогты. Түрэнхэн эхээ орхихомни хэн гү! Абаа-шахал үдэртөө абаашахаб. Хүлээгээд лэ байгы, - гээд, хүбүүниинь жэл бүри эхынгээ тэжээһэн үхэрэйн бүхы мяха абаад арилдаг хэн.

Һаяхан үгсын нарын гарахалаар, хүбүүниинь урдынхиһаа бүришые яралтай ерээд:

- Эжы, танаа абаашаха үдэрни ерэе. Уржадэр Ханда нарайлаа, хүбүүтэй болообди. Ашяаа нахижа, амарха сагтнай ерэе, - гээд, нюдэ нюургүй яаруулжа, бүхэли хашарагай мяха бүхэтэр эхэ хоёроо шэрээд, городоо бусаа хэн.

АРХИНША ХААРТАША ХОЁР

Эртэ урда сагта архинша, хаарташа, эрхэ хоёр хүбүүтэй хүгшэн байһан гэхэ.

Хүгшэнэй наһанай эсэс дүтэлбэ.

Хэбтэрин болоһон хүгшэн архи, хаарта намнажа арилһан хүбүүдээ үдэр һүнигүи хүлээжэ сүхэрбэ. Холуур түрэл түхэм болохо хүнүүд сугларжа, үлбэр хүгшэниие харууналдаг болобо. Үхэхэһөө урид түрэнхэн хүбүүдтээ хүгшэнэй үулзаха дуратай байхадань, хоёр хүн зайгуул тэднииние бэдэрхээе хоёр тээшээ гараа хэн.

Зуугаад модо газарта архинша хүбүүниинь олдобо.

- Эхэшни толгойгоо даахыа болёод хэбтэнэ! Гэртээ түргэн буса! - гэхэдэнь, архинша хүбүүниинь нютаг тээшээ ошоһон аад, айлнуудай утаа харахыдаал, тогоо нэрэжэ байгаа ёһотой гэжэ багсаагаад, бултандань хүрэ хүрэнхөөр, харгыда удаашаршаба. Мүн лэ зуугаад модо газарта хаарташа хүбүүниинь олдобо. Тэрэнь эмээлээ хаартада алдаад, морёо табяад, наадажа байба.

- Шиний хаарта наадажа эндэ байхада, эхэшни наһа барахыа байна! Шамайе бэдэржэ ерээб! Ябая! - гэхэдэнь, хэдэн хоногто нойр, хоолгүйгөөр хаарталдажа, толгойгоо дүйрэгжэ дүжэрһэн тэрэ хүншые хэлээ гэжэ ханабагүй. Тиэхэдэнь бэдэржэ ерэнхэн хүн сүхалдаад: Эхэшни үхэжэ байна. Хаарташа

хая! - гэжэ бадашаба.

Тэрэнь хаарта һагшаха зуураа: - Үшөө нэгэ хубаажархиһууб, - гээбэ.

Хүгшэнэй хаарташа хүбүүн тэрэ һүүлшын хубаалгаар унажа ябаһан морёошые алдаба. Бэдэржэ ерэнхэн хүн морёо унуулаад, өөрөө ябагаар нютаг руугаа алхалаа хэн.

Зүүн тээһээ архинша хүбүүниинь, баруун тээһээ хаарташа хүбүүниинь хүрэгжэ ерээб. Тэдэнэр гэртээ гүйлдэжэ ороод:

- Эжы! Эжы! Бидэ ерээбди! Ямар байнаш? Ерээбди, - гэлдэбэ. Хүбүүдэйнгээ абыашые дуулахыаа болиһон хүгшэн амияа табижа, алтан дэлхэйтээе хахасажа байгаа бэлэй.

ГОМДОЛ

Араг яһан болотороо түрашаһан, үһэ шэрхэгынь үрзүшэһэн колхозой нэгэ гахай хүлөө арайхан татаһаар, аймагай центр ошодог харгыгаар гэмэржэ ябаба.

Харгын хажуугаархи бүтүү буртаг шэрэнги сооһоо бодон гахай тэрэниие угтан гаража ерэе:

- Зай, дүүхэймни, хайшаа зорибош? Али маанадтаа, анханайнгаа аха дүүнэртэй байхыа ерээб гүш? - гэжэ асууба.

- Үгы. Аймагай центр ошоожо, гомдол оруулхамни. Эзэндээ ходо хашагдажа байха аргам халаа, - гээд уйтан нюдэнүүдһээ уһан тобшонуудые урилдуулба.

- Таанад лэ бэлэн эдеэн дээрэ жаргажа хэбтэдэг бэшэ гүт! Юугээ яринаш даа? - гэжэ бодон гахай гайханын ехээр гайхашана.

- Зобохые зобогдоо, хүрөө! Архинша гахайшанай гарһаа эдэлхэхээ гасалантай юншые үгы! Хахад хоолымнай үмсын гахайтанда архар худалдаад, ходал бидэниие хоһон хончуулна. Колхозой ноёдой ерэхэдэ, маанадые садаха дэбтэхээе болиһон үүлтэр муутай амитад гэжэ байжа хэлэхэдээ бэрхэ гээшэнь! Аймаг түргэн ошоожо, байһан байдалаа прокурорто дууһан хөөрэхэмни, - гээд, тэрэ гахай ошоожо ябаһан зүг руугаа галгиба.

- Байдалшни бидэнэйхинээ нээрэшые тулюур юм байна даа. Хэдэн хоног хоолгүйгөөр хоһон хорёо соо хаалгажа байнхаар, хүбшынгөө хүбхэн дүра зоргоороо эдижэ ябаһань хураггүй дээрэ. Эй, дүүхэй, һэргэг ябаарай! Шоно харгыеш хаахыа болохо! Баяртай! - гэжэ бодон гахай тэрэнэй хойноһоо хашхараад, бүтүү буртаг шэрэнги руугаа орошобо.

Шираб-Сэнгэ БАДЛУЕВ.

Понедельник, 8 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.25 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ДИАЛОГ СО СМЕРТЬЮ. ПЕРЕГОВОРЩИКИ» (12+)

13.55 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)

ТНТ

07.00, 08.00 «ВСЯ БУРЯТИЯ» (12+)
07.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+)
07.45 «ДО И ПОСЛЕ» (12+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30, 09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ»
08.00 «БРАК БЕЗ ЖЕРТВ» (16+)
09.30 «ВКУСНО» (12+)

СТС

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

08.00, 14.00, 23.50, 01.30, 03.15 «6 КАДРОВ» (16+)
08.30, 17.00, 18.30, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)

ДТВ

06.00, 02.55 Х/Ф «БАРХАНОВ И ЕГО ТЕЛОХРАНИТЕЛЬ» (12+)
08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»
07.10 «УТРО НА 5» (6+)

Вторник, 9

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.25 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ЖИЗНЬ ВЗАИМЫ. ЛОМБАРДЫ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (12+)

15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)

ТНТ

09.05, 09.00 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
07.00, 08.15, 14.00, 19.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30, 09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)

07.00 «В ТЕМЕ» (16+)
08.35 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+)
10.00 «В ТЕМЕ»
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

08.30, 13.00, 17.00, 18.30, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)

ДТВ

06.00, 05.05 М/Ф
06.15, 02.55 Х/Ф «ТРИО» (12+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»
07.10 «УТРО НА 5» (6+)

Среда, 10

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.30 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «БИТВА ЗА СОЛЬ. ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ»

ТНТ

07.00, 08.15, 14.00, 19.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)

07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30, 09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)

10.00 «В ТЕМЕ»
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕО

МИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ТРИ ДРОВОСЕКА», «НА ЛЕСНОЙ ЭСТРАДЕ», «КТО СКАЗАЛ «МЯУ?» (0+)

Уулзалгын баяр

АРГАГҮЙ АЗА ТАЛААНТАЙ ЗОМДИ

Зунай найхан зулгы сагта дүшэн жэлэй саана Улаан-Үдын багшанарай училищи дүүргэһэн, арбанхоёр, тэрэ сагтаа басагад, мүнөө жарандаа дүхэжэ гү, бага гаража ябаһан эжынэр, уулзажа, залуу наһаяа, оюутан ябаһан гайхамшагта тэрэ сагаа дурсан, нэгэ үе баярлажа, нэгэ үе уяржа, сэдхэлээ ханатараа хөөрэлдэбэ, хүхилдэбэбди. Оюутан ябаһан хаһамнай бултандамнай эгээл дулаахан, эгээл найхан саг байһан байнал даа. Эб хамта хураһан түрэл училищидаа сугларжа, залуу наһанайнгаа охиндо орожо, тэрэ үеынгөө амисхаалаар «амилжа», үе сагайнгаа эрилтээр эрид хубилһыень онсолон тэмдэглээд, хамтынгаа байра зорин ошобобди. Тэндэмнайшье ондоо болошоһон байба даа. Зунай амаралта боложо, багшанар болон оюутад гэртээ харишаһан байгаашье наань, коридор соогуур ябажа, анхан байһан таһалгануудаа бодол соогоо «мэндэшлээд», доошоо бубабди, дүрэ зурагаа абхуулбабди.

Бидэ аргагүй аза талаантай зон байһанаа булта тэмдэглэбэбди. Юундэб гэхэдэ, маанарта тон бэлиг талаантай, эрилтэ ехэтэй, бэрхэ багшанар зааһан байна. Буряад хэлэ методикотойнь Дарима Тумуновна Тумунова, Бурядай элитэ уран зохиолшо Жамса Тумуновай дүү басаган, ород хэлэ методикотойнь Цыжип Аюшеевна Цыренжапова, тоо бодолго методикотойнь, түрүүн Анна Данчиновна Никифорова, һүүлдэнь Сталина Федоровна Амагаева, түүхымнай багша Евгения Дармаевна Дугарова, гар урлаг методикотойнь Ирина Борисовна Бочкина, бэеын тамир методикотойнь Вячеслав Тихонович Марменков, дуу хүгжэм методикотойнь Валентина Петровна Егорова, биологёор Галина Михайловна Рудых, педагогикоор Октябрина Трофимовна Хадаханэ, хүгжэмэй инструмент мандолинаар Берта Иосифовна Баентурова, уран зурагаар методикотойнь Цыпилма Дашиевна Дондокова болон бусад багшанар зааһан байна. Багашуулай багша болохо хадаа, элдэб зүйлэй предмедүүдые методикотойнь үзэжэ гараһан байнабди. Училищиимнай директор Александр Павлович Буинов, завучууд Иван Степанович Афанасьев, Элеонора Павловна Сыренова, комсомолой дарга Изосимова Катя гэгшэд байгаа. Тэдэнэр аргагүй бэрхэ ударидагшад нэн. Багшанартаа болон оюутадтаа ехээр ханаагаа зободог, байра байдалаймнай найн, ариг сэбэр байхын тулада ехэл оролдогшо нэн. Манай хамтын байра соо ходоодоо журамтай ба арюун байдаг байгаа.

Найман класс дүүргэһэн, үшөөл үхибүүн зандаа, гүлмэрхэнүүд бидэниие Цыжип Аюшеевна эжынэрһээмнай халан абажа, 4 жэл соо хүмүүжүүлжэ, ганса эрдэм мэдэсын бэшэ, харин ажабайдалай хэшээл заажа, манай бүхы наһанаймнай залуур болоһон юм даа. Сэхэ сэбэр зантай, зоримгой, эрилтэ ехэтэй, саб гэмэ шангахан, тэрээн соогоо эльгэ нимгэһэн багшамнай нилээд ехэ оролдогго гаргажа, маанадые зүб замаар хүтэлжэ, наһанаймнай жэшээ боложо шадаа. Хооһо нойтоор бү ябагты, нүсэгэ шабагаар бү гүйлдэгты, хүйтэ бү абагты, архи тамхи бү уугты, нэгэ рюмкэ архи долоон хоног соо уураг тархи соотнай байха, ухааетнай балартуула гэхэхээ эхилээд, зарим ушарта эжынэрэймнай заагаагүй, хэлээгүй зүйлнүүдые заадаг, хэлэдэг байгаа. Улаан-Үдын бүхы предпрятинуудта: ЛВРЗ, нарин сэмбын фабрика, шэлэй завод, БМДК, прибор-бүтээлгын завод г.м. абаашажа танилсуулһан байха юм. Гарагай

1973 он. 3-дахи курсын оюутад Цыжип Аюшеевна багшатаая

Хожомдожо ергэш

Люда Дулма хоер

байдалыемнай хаража, дутуу дундыемнай заажа, маанартаа ходол ханаагаа зободог юм нэн даа, хайрата манай багша. Зарим басагад элдэб шалтагаанаар училищияа хаяха хүсэлтэй, хэшээлээ гээгээд, гэртээ харишахадань, хойноһоонь ошожо, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулжа, гэртэхинтэйнэ уулзажа, һөөргэнь бусаажа, тэдэмнай хуралсалаа үргэлжэлүүлжэ, дүүргэһэншье зон биил даа манай дунда. Хожомын училищияа дүүргээд, заримамнай дээдэ хургуулида шалгалта бари хаяа, заримамнай курсада мэргэжэлээ дээшлүүлхээ эрэхэдээ, байха байрагуйнүүд байхадамнай, дачадаа байрлуулжа, ехэхэнээр туһалһан байха юм. Харин институтта хурахадаа, нэгэшье ядалдадаггүй, шалгалтануудаа найнаар тушаадаг байгаабди. Цыжип Аюшеевнагайнгаа наһа баратар харилсаагаа таһалаагүй, хото город ошоходоо, гэртэнь орожо, мэндэнь мэдэжэ, һони һорьмойгоо хөөрэлдэжэ, хүндэлүүлээд гарадаг байгаабди. Иимэл дээдын шанарай багшаараа ходоодоо омогорхон ябадагбди. Ондоо зондо багша тухайгаа хөөрэхэдэмнай, зариман ойлгодоггүй, зариман этигэдэггүй, зариман атаархадаг, харин Цыжип Аюшеевнае таниха, мэдэхэ, дуулаһан хүнүүд зүбшөөн байдаг юм. Эндэ нэмэжэ хэлэхэ зүйл хадаа, Зүблэлтэ гүрэнэй усадхагдаад, гүрэн түрэ соо хатуу сагай тохёолдоод байхада, салин хүлһэнэй түлэгдэхээ болиходо, зарим зон багшынгаа ажал орхижо, олзын хэрэг эрхилхэ гү, наймаа аралжаа хэжэ, хүүгдээ тэжээхэ, дээдэ хургуулида хургаха баатай бологдоһон гээшэ бээ. Харин бидэ, 23 басагад, 1974 ондо училищи дүүргэһэд, нэгэшье хүмнай хажуу тээшэ хулжаагүй, бэлэн харгы бэдэрээгүй, шэлэһэн мэргэжэлдээ үнэн сэхээр хандажа, наһанайнгаа амаралта хүрэтэр ажаллаабди. Мүнөөшье заримамнай багшалан зандаа. Энэ юу гэршэлнэб гэхэдэ, манай багшын сэсэн мэргэниие, үнэншэ сэхые, хатуу зоригтой! Багшымнай нангин хургаал манда жэшээ боложо, бодото дээрээ бэелүүлэгдээ гэхэдэ, алдуу үгы гэжэ ханагдана.

Багшынгаа найхан хургаалые дагажа, ажабайдалай ороо асуудалнуудые аха аргаараа зүбөөр шийдхэжэ ябаһандаа бидэ омогорхонобди, бахарханабди. Энээндэ нэгэ шалтагаан бии. Юуб гэхэдэ, хүн бүхэнэймнай ажал үндэрөөр сэгнэгдэжэ, бултадаа гүрэн түрын хайра шагналда хүртэнхэй, үндэр нэрэ зэргэтэйнүүд болонхой, энгэр сооложо, орденшье зүүһэн зон манай дунда бии. Мүн тиихэдэ булта гэр бүлэ боложо, үри хүүгэдые үдхэжэ, тэдэндээ дээдэ мэргэжэл олгуулжа, ажабайдалай үргэн замда табинхайбди. Амтатайхан аша зээнэрээ харалсажа, үри хүүгэдэйнгээ жаргалые үзэжэ, тэдэндээ туһатай, ан-бунхан ажаһууһаһаа сэнтэй юун байха бэлэй.

Алтан дэлхэйһээ арай эртэ халин ошоһон хайрата нүхэдөө, Аюшеева Сима, Тугутова Ангелина, Балданова Лида, Ангаскиева Бадма-Ханда, Ринчинова Цырен-Ханда, эдэ табанаа үгылэн уяржа, бүхы багшанараа дурсан, энээдэтэй ушарнуудаа нанан, зүрхэ сэдхэлээ халыан, доһолгон байгаа бэлэйбди. Еһотойл хани халуун уулзалга боложо, хонон үнжэн хүжарлаа, хүхэбдил даа. Харин ерэхэ шадаагүй зургаан ханинартаяа гарай утаһаар холбоо барижа хөөрэлдөөд, хойто зун заал хаа, уулзахые баталаад, тараа бэлэйбди. Залгаа олон жэлдэ элүүр энхэ зандаа, улаан нараа оло угтан, үшөөл уулзажа байхамнай болтогой!

Ц.БАЗАРЖАПОВА,
1974 ондо Улаан-Үдын багшанарай училищи дүүргэгшэдэй зүгһөө.

долоон бүхэндэ Оперо ба баледэй театр, Буряад драмын ба Ород драмын театрууд, филармони, музейнүүдтэ багшатаая ошожо, зүжэгүүдые хаража, хүгжэм шагнажа, үзэсхэлэнтэй танилсадаг һэмди. Хоёр нюдөөрөө хараагүй аад, юун гэжэ хүүгэдтэ худалаар хөөрэхэбта гэдэг байгаа. Эдэ бүхы юумэн хадаа манай саашанхи замда горитойхон баялиг, нөөсэ боложо үгэһэн байха юм. Номдоо ядалдаһан заримыемнай амаралтын үдэр гэртээ урижа, түрүүн хооллуулад, удаань хэшээл заадаг заншалтай нэн. Хамтыннай байра ерэхэ, эдэ ундыемнай,

Эхын үдэрэй хүндэлэлдэ

“НИИСЛЭЛ ХОТЫН БААЛДА” ХҮХЮУТЭЙ, ЗУГААТАЙ

Эжымнай эгээл хүндэтэй хүн, Энхэрэн Тандаа дохинобди. Эхэ ороноо танай нэрээр

Эхэ гэжэ нэрлэнэбди... гэлдэн дуулалдаһан балшар бага наһанаймнай хаһа үнийн үни үнгэрөө. Энэ дугаа бидэ мүнөө хүрэтэрөө дуулалдаһаарбди. Тиигээд ондоошье дуунууд соо эхын нангин сэдхэлэй магтагдажа, үргэгдэжэ байхада, хэды найхан досоошни байдаг гээшэб даа?!

Һаяхан Улаан-Үдэ хотымнай “Два кита” гэхэн худалдаа наймаанай түбтэ оршодог “СЭСЭГ” гэжэ нэрэтэй кафегай үргэн ехэ фойе соо, мүн эдэе хоолойн талмай соо Эхын найдэртэ зорюулагдаһан “Столичный бал” үнгэргэгдэжэ, олон хүүгэдтэй эжы, абанарай болон эдир артистнуудай, ехэшүүлэй хабаадалгатай найр наадан болобо. Фойе соонь “ДАРИ” гэхэн олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэй региональна ниитын эмхиин (түрүүлэгшэнь Любовь Кондратьева) хүсэл оролдолгоор олон предпряти, эмхинүүд эжынэртэ анхаралаа хандулжа, бэлэгүүдые бэлдэб. Найхан прическо (“Салон-мастерская на Ключевской”) заримандань хэбэ, нюуриень гоёодог суута фирмэнүүдэй (“МЭРИ КЕЙ”, “AVON”, “ОРИФ-ЛЕЙМ”) найхан косметикэ хэрэглэн, нюдэ, нюурнуудыень шэрдэбэ. Тиихэдэ Республиканска стоматологическа поликлиникин врач эхэ, эсэгэ зоной шүдэнүүдыень түлөөһэгүйгөөр шэнжэлжэ, зүбшэл, заабаринууды хэ-

лэжэ үгэбэ. Бидэшье баһа шүдэнүүдэ шалгуулжа, врач О.В. Залуцкаяһаа тунхатай зүбшэл, заабаринуудые шагнабабди, консультационно хуудалхатай болоббди.

Гэр бүлэнүүдтэ зорюулагдаһан худалдаа наймаанай выставкэнүүд, хүүгэдэй болон Искусствын колледжын оюутадай уран зурагуудай үзэсхэлэнүүд дэлгээгдэбэ. Эжынэртэ гэр бэлэгүүдые худалдажа абахые шабар шудхажэ хэһэн зохидхон буряад хүүхэлдэйнүүдые магниттайгаар хэдэг Дарима Бадмаева, Мария Инкижинова, Ирина Дулмаева гэгшэд дурадхажэ байна нэн. Кафегэй зал соо ороходомнай, хоохон талмай хатарха зондо сүлөөлэгдэһэн байжа, харин хажуу тэгүүрнь фуршедэй амтан хоол үхибүүдтэе эрэхэн гэр бүлэнүүдтэ дурадхагдаа. Тэндэ бидэшье ажалһаа сэхэ ерэхэн хадаа дээжэ эдээндэ хүртэбэбди. Баяртай болоһон хүүгэд шоколадна хэрэгсэлһээ гоожоһон шэнгэн шоколад хилээмэнэй хүсэнэгтэ түрхин эдижэ, һонирхожо байнад нэн.

КОНЦЕРТ НААДААРАА БАЯСУУЛАА

Зал соо һууһан гэр бүлэнүүдэй, хүүгэдэй анхаралда найр наадан эхилжэ, эжы, абанар олон хатарта, нэрлэбэл, вальсын, мүнөө үеын хатарнуудай худэлэсэ, ябадалнуудта һураба. Энэ баалай үдэшые бишыхан Янжима Будаева ба ехэшүүлэй

хүтэлбэрилэгшэ Дмитрий Белоусов гэгшэд шадамар бэрхээр хүтэлбэ. Энэрхы найхан сэдхэлтэй эжынэр тухай найхан шүлэгүүд хэлэгдэжэ, тэдээндэ зорюулагдаһан дуунууд эдэлбэ. “Латинобайкал” гэхэн хатарай студиин дэргэдэхи вальсын студиин мастернууд эжы, баабайнарые вальсын хүдэлэсэнүүдтэ һургаба. Тэдэ тренер-мастернууд хэд бэ гэхэдэ, Дина Овчинникова, Роман Михайлов гэгшэд болоно. Суута болоһон эдир композитор Лудуб Очиров эжынэртэ зорюулан дуугаа ехэ гоёор дуулаһан байна. Харин “Сарантуя” ансамблиин (этно-моодын студиин хүтэлбэрилэгшэнь Жаргалма Цынгеева) басагад этно-моодын буряад найхан костюмуудые урагшаа хойшоо ябажа байжа харуулжа, нюдыемнай хужарлуулаа. Эдирхэн дууша басагад Лера ба Алиса Лисовскаянууд эжыдээ баярые хүргэн, ехэ зохидхоноор дуулалдаба. Тиһээр һуутарнай, хүн бүхэндэ лотерейн биледүүд хубаагдаба.

“Сарантуягай” (ансамблиин балетмейстер Рита Дагбаева) басагад “Һур харбагшад” гэхэн найхан хатар эндэ сугларагшадай анхаралда харуулба. Огсом хүгжэмтэй латинска хатарнуудта Социальна эрдэмэй академиин багша-балетмейстер Римма Валерьевна, тренер-мастернууд Мария ба Аркадий гэгшэд һурган харуулжа, эжы абанарта хатарнуудай ябадалнуудые зааһан байна. “Будильник” гэхэн тренингөвэ түбэй эдир артистка Анфиса Самсонова “Дзен-жонглирование” гэхэн номер бултанда дурадхаа. “Эдир залуу басагадүүд” гэхэн дуунуудайнгаа найруулга “сарантуягайхид” гүйсэдхэхэн байна.

“ДАРИИН” хүтэлбэрилэгшэ Л.Г. Кондратьева хани халунаар эхэ зониие амаршалжа, ута наһа, удаан жаргал, элүүр энхэ ябахыень хүсэбэ. Энэ найр нааданда эдэбхитэй хабаадаһан бүхы эмхинүүдэй дарганарта баярай бэшэгүүдые барюулба. Тэрэ тоодо “Столичный бал” дэмжэхэн “Золотой век” гэхэн ювелирнэ магазинай, “Хүүгэдэй хубсаһанай “Лимпопо” магазинай, “Афродита” гэхэн эхэнэрнүүдэй клубай, Улаан-Үдын 25-дахы һургуулийн “Сюрприз” ансамблиин, “Бураковой һургуулийн”, “Кухонна студиин”, дээрэ нэрлэгдэхэн бусад эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэ, артистнуудта баярай бэшэгүүд барюулагдаба. Удангүй бүхы эмхинүүдэй бэлдэхэн бэлэгүүдээр лотерейнэ биледүүдэй шангууд шүүһэн зондо дамжуулагдаба. Тиин косметическэ салонуудай бэлэгүүд, хамна дээрэ 20 сертификатууд зондо барюулагдаа. Энэ үдэшын эгээл олон хүнүүдэй зүрхэ сэдхэл хүдэлгэхэн “Золотой век” магазинай алтан зүүдхэлдэ хэн хүртэхэн гээшэб гэжэ хүнүүдые һанаата болгоо. Олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэй гимные Аюрика

Дмитрий АЛТАЕВЫ фото-зурагууд

Доржиева гүйсэдхэбэ. Энэ баалай түгэсхэлдэ бүхы эжынэртэ сэсэгүүд “Диана”, “Цветочный базар” гэхэн сэсэгүүдэй салонуудһаа үгтэхэн байна. Эсэгэтэй хүн тэнгэри мэтэ, эхэтэй хүн дэлхэй мэтэ гэжэ буряад зон хэлсэдэг ха юм даа.

Хүршэ ажаһуудаг байһан Любынгээ эжытэй, 7 хүүгэдтэй, үндэр наһатай, аша, зээнэртэйгээ 55 хүн боложо үнэржэхэн Юмова Цырегма

Цацаруовнатай энэ үдэшэ дээрэ танилсажа, удаан хөөрэлдэжэ һуугаа һэмди. Эхын найдэртэ уригдаһан урихан шарайтай эжынь ехэ сарюун, хүнгэн зандаа эдэ бүгэдые хаража, баясажа һуугаа нэн. Хүүгэдэ хаража, сэдхэл тэнюун ажаһуудаг эжынэрнай – манай нангин бурхад үшөөл олон жэлдэ маанадаа баясуулжа, жаргуулжа ябаг лэ даа!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Advertisement for the Burjat Circus. It features a colorful illustration of a circus bear and other animals. Text includes: 'МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИИ', 'ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЦИРК РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИИ', 'ЦИРК БУРЯТИИ ПРЕДСТАВЛЯЕТ Мада гас кар', '25-26 декабря', '24 декабря', '6,7,8 января', and contact information for ticket orders: 'Заказ билетов: 66-71-72, 67-91-32'.

Эхэ хэлэн – манай баялиг

УРДАНАЙ ЮУМЭН УЛА БОЛООГҮЙ

Ноябриин 29-дэ Россиин Буддын шажантанай заншалта Сангха голлодог Ивалгын дасанда буряад хэлэнэй мурьсөөн байгша оной туршада гурбадахия зарлагдажа, ээлжээтэ удаа ялас гэмэ хэмжээн дээрэ бүтэбэ. "Информ-Полис" сониной редакци буряад хэлэндэ горитой анхарал хандуулханаа мэдүүлэн, эмхидхэлэй орёо хүдэлмэри, хабаадагша үхибүүн, багша бүхэндэ барюулагдаха бэлэгүүдые ханаашалжа, хайндэр бүтээхэ хэрэгтэ бүхыгөөрөө оролдобо. Тиин тэдэнэй Ивалгын дасанай ламанартай хамта зохёон хэрэгтэ аяр 47 команда Буряад Уласнаа, Хүршэ Эрхүү можоһоо, Забайкалин хизаарһаа, Хятадай Арадай Улсын Шэнэхээнһээ хүржэ ерэнэн байна.

Хониной шагай хадаа 6 талатай байдаг. Өөдөө хараһан ёро, уруугаа хараһан ёроһоо бэшэниинь 5 хушуу малай нэрэнүүдтэй юм. Тиин Ивалгын дасанай дэргэдэй Даша-Чойнхорлин гэдэг ехэ хургуулин дэргэдэ буряад-монгол 5 хушуу малайгаа тоогоор хүүгэд хубааржа, табан ондоо конкурсдо нэгэн доро хабаадажа, бэе бээтээ мурьсэбэ.

Мүн баһа үдын урда, үдын хойно болоһон урилдаануудайнгаа ашаар эхэ хэлээ эрхимээр мэдэгшэдэй конкурснууд олон боложо үгөө.

XXIV Бандида-хамба лама Дамба Аюшеев «Эхэ хэлэн – манай баялиг» гэнэн ниитэ гаршагтай хайндэр нээхэ үедөө, буряад хүн бүхэндэ хандажа, эхынгээ дуугардаг хайхан хэлье дээгүүр үргэжэ ябаха тухай хануулаа. Мүн тиихэдэ, бэе бээе яһа уһаар илгажа огто болохогүй. Нютаг хэлэн хадаа буряад хэлэнэй гайхамшаг баялиг гэшэ гээд багашуудашье, ехэшүүлдэше ойлгосотойг оро хөөрбэ.

Удангүй "Хэнэй хэлэн баян бэ?" гэнэн мурьсөөн эхилшэбэ. Тэрэндэ хабаадагша хубүүд, басагад ехэ бага гэжэ илгаагүй, мурьсөө эмхидхэгшын үгэнэн даабари дүүргэхэ ёһотой байба. Ендэр дээрэ 2 хүн дуудуулжа, тэдэнэй хэн нэгэниинь 7-тойше байг, 17-тойше байг, жэшээлхэдэ, сээсүүдэй нэрэнүүдые дурдагты гэхэдэн, ээлжэ элэн байжа, нэрлэжэ ороно. Хэниинь тороноб, тэрэн шүүгдэхэндэ тоотой. Удаадахи халаанда ерэнэн зон амитадые нэрлэнэ. Хүнэй бэеын эрхэтэн. Амяараа – хургадай нэрэнүүд. Нонин гэгшын үгэ андалдаан үдэрөөр дүүрэн үргэлжэлжэ, Ивалгын дасанда ерэнэн зоной анхарал хандуулхаараал хандуулаа.

УРАН ҮГЭТЭН, ХУРСА ГУУРЬАТАН

Хурса хэлэтэй хүн ямаршые сагта сэнтэй байһан. Ушар иимэһээ XXIV Бандида хамба лама Дамба Аюшеев буряад үгүүлэл зохёожо, олоной һонорто уншагтылши гээд үхибүүдтэ амяараа конкурс зарлаба.

XXIV Бандида Хамба лама Д.Аюшеев Буряад хэлэнэй хайндэрэй нээлгын үедэ

XXIV Бандида-хамба лама Дамба Аюшеевэй дурадхалаар үгтэнэн даабари, үхибүүдэй ухаан бодол гүйлгэхэдэ, үгэнүүдэй хоорондох холбоо харуулха, үгэнөө тэрэнээ үгүүлэл болгохо. Үхибүүнэй тархи соо орохо тиимэ нэгэ бодомжолгын гүрим элеэр харуулхын түлөө энэ даабари үгтэнэн байна, - гээд Россиин габыата багша Янжима Ивахинова хөөрэнэ.

Тэрэнһээ гадна юумэ бэшэхэдэ, мундаргы бэлигтэндэ амяараа конкурс "Информ-Полис" сониной сайтын нюурнууд дээрэ эмхидхэгдэбэ. Үхибүүд үгтэнэн темээр эссе бэшэхэдэн, сайтын уншагшад эрхимүүдые шүүжэ гаргаха юм.

"ИНФОРМ-ПОЛИС" СОНИНОЙ ТУСГААР ДААБАРИ

"Эхэ хэлэн – манай баялиг" гэнэн ниитэ гаршагтай мурьсөөн нэгэ жэлэй дүхэриг соо гурбадахия эмхидхэгдэнэ. Тиин тэрэндэ хоёрдохиёоше, гурбадахияше хабаадажа байһан үхибүүд бии гээшэ. Ёниёо тэдэнэй буурашахагүйн тула буряад хэлээр улам һонирхуулха зорилготой шэнэ даабаринууд мурьсөөнһөө мурьсөөндэ бии боложо байһаниинь гайхалгүй.

Тэрэшлэн, мүнөө "Информ-Полис" урдан ушараагүй, хожомоо һая нааша дабтагдахагүй конкурс зохёожо, үхибүүдтэ дурадхаба. Арад зондо мэдээж болоһон энэ газетын нэгэ дугаарые буряадшалагтылши гэнэн удхатай уряа хүүгэдэй шэхэндэ хүржэ, фото-зураг, үнгэтэ карандаш, сабуу, ханын газетэ гаргахата хабаатай бусад хэрэгсэлнүүдые хэрэглэжэ байгаад, үхибүүд шуумайн оробо.

"Буряад үнэн" хэблэлэй байшанай захирал В.В.Хартаев Улаан-Үдэ хотын 54-дэхи хургуулин шабинарта гарай бэлэг барюулна

"Информ-полис" буряад хэлэн дээрэ гэжэ конкурсдо хабаадагшад

Мурьсөөнүүдтэ хабаадаһан хүүгэд хото хүдөөгэй гэжэ илгарангүй мурьсэхэдөө, тон адли эрхэтэй байба. Нэгэ хэлэнһээ нүгөө хэлэндэ юумэ оршуулжа хураһан тулада хүн хадаа дээдэ хургуулида адагынь 5 жэл хуража гарана ха юм даа. Удаан олоһон мэргэжэлээрэ ажалда орожо, аха захатанһаа гашай гэшые һайса эдихын хүсөөр оршуулга хэжэ һурана. Иимэ хэн тула үхибүүдтэ дан хатуу эрилтэнүүд табигдаагүй гэжэ ойлгохо шухала.

Хүн болохо баганаа, хүлэг болохо унаганһаа гэнэн буряад үгын ёһоор тусгаар бэлигтэй үхибүүд журин гэшүүдтэ эли харагдажа, тусхай шангуудаар тэдэ урмашуулагдаба.

ОЛО ДАХИН ХЭЛСЭЖЭЛ БАЙНХААР, НЭГЭ ДАХИН ХЭЭШЭНЬ ДЭЭРЭ

Буряад хайхан хэлээ эрхимээр мэдэхын хажуугаар, буряад үндэн соёлоо, элинсэг хулинсагуудайнгаа ажалаа хэжэ ябаха зуураа олоһон эрдэм мартажа огто болохогүй бшуу. Энэ үгэдэ дагуу, холо ойроһоо ерэнэн 47 командын хубүүд ташуур хэр гүрэдэгөө олоной үзэмжэдэ харуулба.

Харин басагад буряад дэглэй энгэр дээрэ тобшо яагаад хадаага бэлэй гээд сугларашадай урманда хануулан хадаа зорилготой конкурсдо хабаадаба.

- Ташуур гүрэгты, - гэнэн даабари үгтэхэ гэжэ дуулахадаа, бидэ Хэжэнгын аймагай малшадые дууһан хэсэжэ, үхибүүдтэ иимэ эрдэм олгохые оролдообди, - гээд Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Хэжэнгын дунда хургуулин багша Дашима Дугаровна Доржиева тэмдэглэнэ.

Тээд бэлэн юумэ худалдажа абаад, тэрэнээ хэрэглээд ябажа хураһан сагта, урданайнгаа гуримаар ташуураа гүрэдэг малшад тоотойхон лэ болонхой гэжэ элирээ.

Хүлэгөө сэргэдэ уяадаашье, жолоогоо тоонтодог залуу буряадууд обор-тобор лэ боложо байгаа юм ха. Иимэрхүү үзэгдэлнүүдые үндэнһөөрн усадхажа, мартагдажа байһан зүйлнүүдэ нэргээхэ хэрэгтэ буряад хэлэнэй мурьсөөн бодотоор тухална.

БУРЯАД ХУБСАНАЙ ХАРАЛГА

Буряад хубсаһан гэшэ өөрын баян түүхэтэй. Хори,

хонгоодор, сонгоол, сартуул, эхирэд, булагад болон бусад отогүүдэй буряад зон өөр өөрын хубсаһатай. Тэрэн дотороо эрэ хүнэй – һомон дэгл, хадамда гараһан эхэнэр хүнэй, мүн басаган дэгл гэжэ байгаад, хэдэн илгаатай юм.

Энэн тухай үнихэнэй мэдээжэ байһаншые һаань, һая болотор хори буряадай үмдэдэг дэглэй наймаанда элбэгээр гараһан ушарһаа алишые нютагай буряадууд тэрэниинь үмдэжэрхөөд ябадаг бэлэй. Үнгэрхэдөө, зарим тээ эрэ хүниинь эхэнэрэйнгээ дэгл үмдэжэрхөөд ябаха, нүгөөдүүлһын эхэнэр хайхан бээе эрэ хүнэй энгэр доро нюужархиханаа, ухаандаашье оруулаагүй юумэ гэшэхэлжэ ябаха.

Мүнөө илангаяа "Эхэ хэлэн – манай баялиг" гэнэн ниитэ гаршагтай буряад хэлэнэй хайндэртэ эдэ мэтын алдуу эндүүнүүдые дууһан усадхаха хүсэлтэй.

- Конкурсдо конкурсдо хүнэй дэгл үмдэжэрхихэн, эрэ, эхэнэрэйхые илгаруулжа шададаггүй зон дайралдаашье һаа, хураггүй үсөөн болоо, - гээд "Информ-Полис" сониной ахамад редактор, журин гэшүүн Туяна Зондуева буряад хубсаһанай конкурс дүн бүридхэхэ үедөө олоной дуулаһаар байтар баяртайгаар дуулгаба.

Элинсэг хулинсагуудайнгаа үмдэжэ ябаһан буряад хубсаһа дахин нэргээжэ, хубүүдэй, илангаяа басагадай өөрөө үмдөөд ябахыень харахада, нюдэндэ зохид. Мүн тиихэдэ, нютаг нютагуудта яахадаа эгээл иимэ хубсаһа үмдэдэг байһан юм гэнэн удхатай хөөрөөн шагнахада, бүришые һонин. Тиин Кабанскын аймагай Корсаковын буряад зон мори унажа ябадаггүй байгаа. Тиимэһээ тэдэнэй хубсаһанай хормой бүтэн бүдөөр оёгдодог байһан байна.

Хүнэй үмдэжэ ябаха хубсаһа оёхонь мүнгэнэй талаар нилээд гарзатай хэн тула, хүүхэлдэйнүүдтэ хубсаһа оёод, тэрэнээ хамгаалжа болохоор байба.

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ХАЙНДЭРЭЙ НИИТЭ ДҮН

- "Эхэ хэлэн – манай баялиг" гэнэн конкурс дүн бүридхэхэдөө, хурагша бүхэниие нэрэ нэрээрнэ элирүүлхын орондо, ямар хургуулида хурадагаарн дүн гаргаабди, - гээд "Информ-Полис" сониной ахамад редактор Туяна Зондуева ойлгуулна. Тиин бүхэли үдэр үргэлжэлһэн мурьсөөнүүдэй дүнгүүд иимэ. Буряад Улсын Үндэнэтэнэй нэгэдэй лицей-интернадаархин, Агын Буряадай тойрогой Зүдхэлиин дунда хургуулитай хүндэтэй 3-дахи нуури хубааба. 2-дохи нуурида Зэдын аймагай Петропавловкын 1-дэхи дунда хургуулинхид гараа. Харин "Эхэ хэлэн – манай баялиг" гэнэн гурбадахи мурьсөөнэй абарга Хятадай Арадай Улсын Шэнэхээн нютагһаа зорижо ерэнэн "Одонгэрэл" гэжэ команда бултанһаа булюу байшаба.

Баир ЖИГМИТОВ.

Буряад хэлэнэй мурьсөөндэ хабаадаһаа дүн хамта 47 команда хүржэ ерээ

Баир ЖИГМИТОВЭЙ фото-зурагууд

ХОРИИН ХАТАД

(Детектив, тон ехэ нюуса)

(Үргэлжэлэл. Эхининь октябрин 15-най, 22-ой, 29-нэй, ноябрин 5-най, 12-ой, 19-нэй, 26-най дугаарнуудта.)

IV. БИШЫХАН ХАТАН

Хоёр найхан сэсэгүүдэй хүрһэтэ газарһаа бултайжа, дэльбэнүүдэйн задарха үедэ дулаахан хураборол хэрэгтэй байгша хаш даа. Үбгэжөөл хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ:

- Жэл, саг ошожол байгаа ха. Энэ хоёрнай эрхим найхан мориды унанхай эндэ, тэндэ гүйлгэлдэжэ ябахань харагдадаг болобо ха. Хэды тиигээшье хаа, амбаарайнгаа үбэртэ хаан ордон соогоо үдэрын бэшэ, үдэшэнь үни удаан соо нуудаг байгаа гэхэ.

Хоёр айлшад гансата «зай» гэжэ үлылдэшэбэ ха. Үбгэжөөл:

- Гэртэхиининьшье баһал хайшаахан юмэн энэ хоёрнай дунда болоноб даа гэжэ ханаад, нэмээхэнээр... үглуу шанаада байжа шагнаархадаг болоһон байгаа ха. Нэгэтэ шагнахадань, Сосорын Шойжодтоо: «Ши бидэ хоёр хаан хатан хоёр хадаа эдэнэйнгээ үүргэ дүүргэе», - гэбэ ха. Тиихэдэн Шойжодын: «Юун гэнэ гэшэбши, яеы гэнэбши, ойлгоногүйб», - гэхэдэн: «Шимни арбан гурбатай болобош, бишни наадажа байхаар бэшэ, хүсэд эрэ хүн болонхойб. Хүбүүдээр уулзадагби, басагадааршье уулзадагби», - гэхэдэн, Шойжод: «Ши, Сосор, басагадаар бү уулза. Тиигээ нааш, би шамтай наадахагүйб», - гээд, ехэ сүхалтайгаар Сосороо хаража байтараа, гэр руугаа гүйгөөд ябашаһан байгаа. Шойжод бүхэли үдэшөөрөө үгэ дуугүй, бодолгото болоһон түхэлтэй үнгэрбэ. Гэжэшье, унтаридаа ороод байхадаа, эжыһээ асууба:

- Эжы, аа, аа эжы, би шамда хайратайб, би шамда дуратайб гэхэдээ юун гэбэ даа?

- Хэн тиигэжэ хэлээб, - гээд, эжынь нэр-мэр гэбэ.

- Сосор хэлээ, тиигээд тархиим эльбээ. Тиихэдэн би Сосорһоо «Энэ үгэнүүдыш би ойлгоногүйб», - гэхэдэн, Сосор «Ойлгохо болохош даа, монголшууд хайратайб гэхэдээ, дуратайб гэдэг юм», тиихэдэн би Сосорһоо «Дуратайб гэхэдээ юун гэнэб?» - гэхэдэн, Сосор хасарым талаажархёо, тиихэдэн би Сосоры альгадажархёоб, - гээд, Шойжод эжыгээ тэбэрээд уйлажа оробо ха. Эжынь басага аргадажа, тархиинь эльбэжэ нуугаа хэн гэхэ. Шойжод тииһээр уйлахаа болижо: «Сосор минни альгадаа хада намтай наадахаа болишохо ха гү, али Сосортоо би шамайе дахяад альгадахагүйб гэхэм гэшэ гү, гэртэнь ошоо наам, орой болошоо гү даа, эжы, ошоё», - гээд, басаган дэбдихэр дээрээ үндыгөөд, эжыдээ хэлэхэдэн, эжынь:

- Хөөрхэйм, орой болошоо, унта даа, ханаагаашье бү зобо. Үглөө Сосортоёо энэ ушараа мартажархинхай, хуушаараа уулзахат даа, - гэжэ эжынгээ хэлэхэдэ, Шойжод ханаагаа амараад, дары унташаба. Харин эжынь басаган тухайгаа тэрэнэйнгээ танигдашагүй шэнэ мэдэрэлтэй уулзажа байхын хүлгөөн тухай бодожо, унтаагүй тооной хүниез үнгэргэбэ...

Нээрээшье, тиигээ байха (энэ үгээ хэдэн дахин дабтаха зуураа) Детектив-Дымба өөрынгөө халиб сооһоо халишанхай гэр соогуур иишэ-тиишээ хүндэлнэ. Ахажаал нүхэрын Дымбынгэй «халаяень» болуулха ханаатай:

- Дымба-аа, бари даа энэ аяга, үшөө нэгэ хахад дундые уухам гэшэ гү? - гэжэ аягаа Дымба тээшээ харбайна.

- Ахажаал, үужа хайрлагты (Хажуудань ерээд аалиханаар). Ама руу ороһон юумые хэлээрээ түлхээд яахамнайб. Үбгэжөөлэймнай, танаймнай хөөрөөн гэжэ (барбаадай хургаа харуулад) иимэ байна даа! Хэдэн зуун жэлэй саана болоһон юумэ танаймнай баян гоё хэлэн дээрэ унахадаа, мүнөө боложо байһан шэнги. Ямар үйлэ буянгаар танаа олмжорхибо гэшэбиди. (Дымба үбгэжөөлэй урда ошоод, наманшалан байхадань, үбгэжөөлшье, ахажаашье балай хүл алдажа үгэбэгүй, хоолойгоо заһан татаад, ахажаал: "Мини нүхэр зүб хэлэнэ даа. Баһа хүндэ ябажа байхада, аза талаан гэжэ байдаг ха юм даа. Бидэ хоёр нүхэсөөд ябаһан газартамнай хэрэгнай бүтөөд лэ байдаг. Тиихэдэн хоюулаа «ганзагамнай ниилээ» гэжэ хархагашалдаа, хүхилдөө аабзабди даа. Хэзээнэй үгэнүүд, ёһо заншалнууд, магадгүй, мянганшье жэлэй саанаһаа манай үе саг руу орожо ерээд, манай үйлэ байдалдамнай хабаадалсажа байна бээ. Иигээд хараад үзэхэдэ, элинсэгүүднай ямар дорой байдалтай байгаа даа. Олоһон юумэнь гэжэ оройдоол тон жаахан, ямар ехэ юмэн ганзагын хэмжүүртэй байхаб даа. Хөөрхэд, тэрэнээ хубаалдаха ами нэгэн байна бшуу даа. Хүн амитанай хүсөө нэгэдэн ябаха ябадал аяар тэндэнээ эхитэй байна бшуу.

- Зүб даа! - гэжэ үбгэжөөл зүбшөөбэ. - Ара зонойнгоо зохёоһон захяа үгэнүүдые гэхэ гү, оньһон үгэнүүдые хараад үзэбэл, үнэхөөрөөл гүн удхатай даа. Энэндэ жэшээнүүд олон ааб даа: «Субажа ябаһан барасһаа сугларжа нууһан шаазгай хүсэтэй». «Шадалтай хүн шүдхэр зараха, аргатай хүн арсалан унаха».

Хориин хатадта зориулагдан хушоо

- Энэ сэсэн үгэнүүдые эмхитэй болгохо, нэгдэхэ байгаа. Тэрэгүйдэ хууданууд гэхэ гү, газетэ юу-хэндэ гараһан үгэнүүд модной наба намаа шэнги намар болоходо шарлаад лэ, халхи шуурганда хиидээд лэ, ошон ошохо ха юм даа.

Детектив-Дымба наһажаал хоёр ахамадаа «бишыхан хатан» руугаа абаашаха арга боломжо бэдэрнэ...

- Сосор Бишыхан хатан хоёртой хөөрөөн эгээл һонирхолтой газартаа ошод таһалдашахадаа яана гэшэб? Зосоом урбалдашан алдаба, - гээд, дээрэ зүрхэтэй Дымбын зосоо тэсэшгүй болоод ха, гэр соогуур ябуултажа байтараа, газаашаа гарашана. Томоотой хоёр урда урдаһаа харалсажа байтараа, гэрэй эзэн:

- Хүгшэ-аан, тэрэ залууе дуудал даа, - гэбэ. Энэшье дары бүтөөд, нара-ногоо таталан, Дымбын орохотой адли гэрэй эзэн:

- Уулзахань бүри түргэдөө юм бэшэ гү? - гээд, үбгэжөөл хугшэн тээшээ хараад абахадань, хүгшэниинь:

- Уулзаха бүри Шойжодой эжынь андан эндэнгүй нюуса газартаа ошоод лэ байдаг байгаа. Нэгэтэ ошод байтарнь, Сосорын ехэ уруу дуруу болонхой, хүсэд толгойгоошье үргэхгүй болоод нуухадань, Шойжод хажуудань ошоод, нуураа нууртань няхатайньшье адли нюусадаа нууһан эжынь найтаажархиба ха. Тэрэ хоёршье залд гээд, Шойжод:

- Орой болошобо гү даа. Эжым алдаһан хонидоо бэдэржэ ябаһанаа ербэлтэй, үглөө болотор, - гээд, гэдэргэшье харангүй ябашоо хэн ха. Баһал үнөөхи эжэлдэггүй Детектив-Дымба:

- Үглөөдэрын эдэмнай уулзаа ха гү? - гэбэ.

- Уулзаа, уулзаа. Хоюулаа эдэмнай тэрэ «нууга» тухай мэдээгүй, нээрээл хонёо алдаһан эжынь энэ руу ябажа байтараа үнгэрөө ха гэжэ наһанан байгаа. Үнөөхи «оһоош даа» гэжэ наһанан Дымба юу зүрхөө барихаб:

- Бурхан хараа ха юм даа, - гэжэрхибэ. - Үнэхөөрөөшье, энэ хоёрнай хамаг бодолоо ойртолдожо байһан тээшээ табижархихадаа, хажуудань буушье табижа байгаа хаа, энээн тээшэ ханалаа юу табиха юм...

- Нээрээл бурхан хараһан байгаа, - гээд, үбгэжөөл үргэлжэлбэ. Эхэ эсэгэ хоёр нилээн ехэхэн бүлхи залгаад байха үедэн хадан буушабал даа. Эндэшье баһа бурхан хараба гэшэ ааб даа. Хадан бууша саанаа ямар хадан буугаа гэжэ хананат. Энээн тухай түрүү зэрэб дуулаагүй хүнүүд бүришье ехээр һонирхохо байха. Дуулаа, дууһаашьегүй хаа, шагнахал даа. Сууда гараһан арба нэгэн эсэгийн Хориин тайшаа. Одоолшье... Дамба-Дугар Рынцевһээ үлүү хүрһэн гэжэ хаана байба гэшэб. Шойжоднай хүсэд 13 наһая хүсөөд, толгой соогоо Сосорһоо ондоо юумэ оруулхаа болиһон үедэн иимэ ушар хуй-һалхин шэнги сэргэдэн буушаба ха. Үнэндөө Шойжод хаана ябаа юм, энээн тухай юушье дуулаагүй. Малаа хаагаад, гэртээ ороходонь, нэгэл хүн нуугаа бэлэй. Үдэшингөө хоймог эдиджэрхёод, зүүн гэртээ ороод унташоо гэхэ. Бүхэли үдэрөөрөө малай харууһанда ябаад эсээ ааб даа. Харин баруун гэртэнь эсэгэтэйн хөөрэлдэжэ нууһан айлшан балай зүүн гэртэнь орохоо ханаагүй, Бүмбэхэнөө хүдөө табиһаар гурбан жэл болоошье хаань, энэ гашуудалта үйлэ ой ухаанһаан гарадаггүй, хүн амитанай ёһо заншалаар лэ байха хэн, түлөөгөө мүнөөшье бээ баалаха шахуу ерэнэн байгаа ха юм даа.

- Сосорто толгойгоо эльбүүлээд, дуулаагүй үгэ дуулаһанһаа хойшо маягтай гэхэ гү, зан ангынь ондоо болоо гү гэхээр. Теэд энэ жэлдээ бишыхан Шойжод улаан бургааһан шэнги гансата ургашоо. Эхыньшье ханаашархал бүри хурсадаа юм ааб даа. Басаганай зан гэжэ юушьегүй газарта аржанаха, эхэдэшье хүсэд үгээ хэлэжэ үгэхгүй, иимэ ушарһаа эхэньшье басаганһаа нилээн «шүлэхэ» уудаг болобо ха.

Эндэ нуугшад үбгэжөөлэй һонирхолтой ехэ хөөрөөндэ булта абтан, абяа шэмээгүйхэнүүд нуур нуураа харалсан нуубад ха. Ганса нэгэ гүнзэгхэнөөр ханаа алдалган лэ эндэ, тэндэ дуулдана.

- Сосор Бишыхан хатан хоёр уулзадаг зандаа байгаа ха гү? - гээд, хамаг юумэ үрхидхэдэг Детектив-Дымба хүзүүгээ эльбэн, духаа һабардан, аягүйшэрхэн дуугарна.

Суббота, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «ЗУБНАЯ ФЕЯ-2» (12+)
09.00 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ» (12+)
10.45 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
11.15 «СМАК» (12+)
11.55 Д/Ф «МИЛЛА ЙОВОВИЧ. РУССКАЯ ДУШОЙ» (12+)
13.15 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
14.10 «НЫРНУТЬ В НЕБО» (12+)
15.15 Д/Ф «ЖИЗНЬ - НЕ СКАЗКА»
16.00 НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
16.15 Х/Ф «ВЫКУП» (12+)
17.55 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.15 «ЛЕДНИКОВЫЙ ПЕРИОД»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «ГОЛОС» (12+)
00.45 «ЧТО? ГДЕ? КОГДА?»
01.50 Х/Ф «УЛЬТИМАТУМ БОРНА» (16+)
04.20 Х/Ф «СЕСТРИЧКИ БЭНГЕР» (16+)
05.55 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
«РОССИЯ 1»
05.45 Х/Ф «ЗА ВИТРИНОЙ УНИВЕРМАГА»
07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.20, 15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»
10.25 «СУББОТНИК»
11.05 Д/С «ОДНА НА ПЛАНЕТЕ»
12.30 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)
13.00, 15.30 Х/Ф «ПОД ПРИЦЕЛОМ ЛЮБВИ» (12+)
15.45 «ЭТО СМЕШНО» (12+)
18.40 «В ЖИЗНИ РАЗ БЫВАЕТ 60!»
21.00 «ВЕСТИ В СУББОТУ»
21.45 Х/Ф «КОГДА ЕГО СОВСЕМ НЕ ЖДЕШЬ» (12+)
01.35 Х/Ф «ФОРМУЛА СЧАСТЬЯ» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
07.30 М/Ф «ПЛАСТИЛИНОВАЯ ВОРОНА»
07.45 М/Ф «АСТРОБОЙ» (6+)
09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
09.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (12+)
09.45 «АФИША» (16+)
10.00 «ШАМАНЫ. МЕЖДУ НЕБОМ И ЗЕМЛЕЙ»
10.30 «ФЭШН ТЕРАПИЯ»
11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
12.00 «КОМЕДИ-КЛАБ»
12.30 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
13.00, 20.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
14.30 «COMEDI WOMEN»
16.00 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И УЗНИК АЗКАБАНА» (16+)
18.30 «ВЕЧЕРНИЙ МИКРОФОН» (16+)
19.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» (16+)
21.30 «ТАНЦЫ» (16+)
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.30 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)

01.00 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
01.35 Х/Ф «ПЕРЕД РАССВЕТОМ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00 «ТАЙНЫ ТЕЛА» (16+)
06.30, 08.00, 10.00, 11.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00 «В ТЕМЕ» (16+)
07.30 Д/Ф «ДЕЛО ВАШЕ» (16+)
08.35, 12.00 Х/Ф «БРАТЯ КАРАМАЗОВЫ» (12+)
10.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)
11.00, 19.00 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+)
15.00 «КАКИЕ НАШИ ГОДЫ» (16+)
16.15 «ТАЙНЫ ЕДЫ» (16+)
16.30 «РАДАР-СПОРТ» (16+)
17.00 М/Ф (6+). ЗУРХАЙ (6+)
18.00 Д/Ф «ЧУДОТВОРЦЫ ХХ ВЕКА» (16+)
19.30 «ВКУСНО» (12+)
20.00 Т/С «КРАДУЩИЙСЯ В НОЧИ» (16+)
21.00 Х/Ф «МЕБИУС» (16+)
23.10 Х/Ф «МЕДАЛЬОН» (16+)
01.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ФИЛЬМ, ФИЛЬМ», «ЭТО ЧТО ЗА ПТИЦА?», «КОРОТЫШКА - ЗЕЛЁНЫЕ ШТАНИШКИ», «ОБЕЗЬЯНА С ОСТРОВА САРУГАСИМА», «ЧУЧЕЛО-МЯЧЕЛО» (0+)
07.10 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
07.30 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»

08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
09.05 М/Ф «НУ, ПОГОДИ!»
09.30 «ОТКРОЙТЕ! К ВАМ ГОСТИ» (16+)
10.00 Т/С «МОЛОДЕЖКА»
14.00, 23.20 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
16.30 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
18.30 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА-3»
20.50 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА-4»
00.50, 03.50 «6 КАДРОВ» (16+)
01.50 «ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
04.15 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

06.40 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
08.25 СМОТР. (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
09.45 «МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ» (16+)
10.20 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» (0+)
13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
14.20 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
15.00 Д/С «СТАЛИН С НАМИ» (16+)
17.15 Д/Ф «АФГАНЦЫ» (16+)
18.00 «КОНТРОЛЬНЫЙ ЗВОНОК» (16+)
19.00 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ» (16+)
20.00 «ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ»
21.00 «НОВЫЕ РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)
22.00 «ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!» (16+)
23.00 Д/Ф «ГЕН ПЬЯНСТВА» (16+)
00.20 Д/С «ТАЙНЫ ЛЮБВИ» (16+)

01.15 «МУЖСКОЕ ДОСТОИНСТВО» (18+)
01.50 Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ» (16+)
03.50 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.05 Т/С «ОДИН ПРОТИВ ВСЕХ» (16+)
06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00, 05.30 М/Ф
07.00 Х/Ф «ДВЕ ИСТОРИИ О ЛЮБВИ» (16+)
09.10 Х/Ф «ОДИНОКИЙ ИГРОК» (12+)
11.10 Х/Ф «БАРЫШНЯ-КРЕСТЬЯНКА» (0+)
13.35 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2» (12+)
16.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ» (16+)
17.30 Т/С «СМЕРТЬ ШПИОНАМ!» (16+)
22.00, 22.30 Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА» (16+)
23.00 «ГЕРОИ ИНТЕРНЕТА» (18+)
23.30 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
00.00 «СЧАСТЛИВЫЙ КОНЕЦ» (18+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-3» (18+)
02.00 «ФЕСТИВАЛЬ «АВТОРАДИО» (16+)

5 КАНАЛ

06.55 М/Ф (0+)
10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛА» (0+)
11.00, 19.30 «СЕЙЧАС»
11.10, 11.55, 12.40, 13.20, 14.05, 14.55, 15.35, 16.20, 17.05, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД» (16+)
20.00, 21.00, 21.55, 22.40, 23.35, 00.25 Т/С «ТУЛЬСКИЙ ТОКАРЕВ» (16+)
01.15 Х/Ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ» (16+)
03.10, 04.10, 05.10, 06.10 Т/С «ТЕНИ ИСЧЕЗАЮТ В ПОЛДЕНЬ» (12+)

Воскресенье, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «ВЫКУП» (12+)
09.10 «АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН» (16+)
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ» (16+)
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ» (12+)
11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.25 «ФАЗЕНДА»
13.15 Д/С «ТЕОРИЯ ЗАГОВОРА» (16+)
14.10 «ЧЕРНО-БЕЛОЕ» (16+)
15.15 Х/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС» (12+)
18.00 Д/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС». «А НА ПОСЛЕДОК Я СКАЖУ...» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.20 «БОЛЬШИЕ ГОНКИ» (12+)
21.00 «ТОЛСТОЙ. ВОСКРЕСЕНЬЕ» (16+)
22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
23.30 Д/С «НЕРАССКАЗАННАЯ ИСТОРИЯ США» (16+)
00.40 Х/Ф «ВЕЛИКОЕ ОГРАБЛЕНИЕ ПОЕЗДА»
02.30 Х/Ф «ВСТРЕЧА В КИРУНЕ» (16+)
04.15 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)
05.15 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»

06.15 Х/Ф «СЛОВО ДЛЯ ЗАЩИТЫ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20, 15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 «КУЛИНАРНАЯ ЗВЕЗДА»
13.10 Х/Ф «ДОМРАБОТНИЦА» (12+)
15.30 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
17.10 Х/Ф «ЕСЛИ ТЫ НЕ СО МНОЙ» (12+)
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.00 «ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)
00.50 Х/Ф «Я ТЕБЯ НИКОГДА НЕ ЗАБУДУ» (12+)

ТНТ

07.00 Х/Ф «ПЕППИ ДЛИННЫЙ ЧУЛОК» (6+)
09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
09.30 «ВЕЧЕРНИЙ МИКРОФОН» (16+)
10.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» (16+)
11.00 ТОЧКА ЗРЕНИЯ
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ»
11.45 «ДО И ПОСЛЕ» (12+)
12.00 «COMEDI БАТТЛ» (16+)
13.00, 22.00 «STAND UP» (16+)
14.00 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И УЗНИК АЗКАБАНА» (16+)
16.30 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И КУБОК ОГНЯ» (16+)
19.15 «МУНГЭН СЭРГЭ» (12+)
19.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ» (12+)
20.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
21.00 «ОДНАЖДЫ В РОССИИ»
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)

00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.00 Х/Ф «ПЕРЕД ЗАКАТОМ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 19.30 «ЕВРОМАКС» (16+)
06.30 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
07.00, 10.00 «ВКУСНО» (12+)
07.30, 19.00 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)
08.00, 17.00 М/Ф (6+). ЗУРХАЙ (6+)
08.20 Х/Ф «ХОЗЯИН ТАЙГИ» (12+)
10.30 «СТИЛИСТИКА» (16+)
11.00 «УТУМАТА» (16+)
11.30 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
12.00 Х/Ф «ХОТЕЛ БЫ Я БЫТЬ ЗДЕСЬ» (12+)
14.00 Т/С «В ЗОНЕ РИСКА» (16+)
15.00 «БОЛОРО» (16+)
16.40 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
18.00 Д/Ф «ПОСЛЕДНИЙ ЭШАФОТ. ДЕЛО НАЦИСТСКИХ ПРЕСТУПНИКОВ» (16+)
18.45 «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ ВЕЩЕЙ» (16+)
20.00 Т/С «КРАДУЩИЙСЯ В НОЧИ» (16+)
21.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ-5» (16+)
23.15 Х/Ф «ВАКЦИНА» (16+)
01.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ХРАБРЕЦ-УДАЛЕЦ», «ЛЯГУШКА-ПУТЕШЕСТВЕННИЦА», «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ХОМЫ», «РАЗ - ГОРОХ, ДВА - ГОРОХ...» (0+)
07.00 М/Ф «СТРАШНАЯ ИСТОРИЯ»
07.10 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
07.30 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»

08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
09.10 М/Ф «КАК ЛЬВЁНОК И ЧЕРЕПАХА ПЕЛИ ПЕСНЮ»
09.20 М/Ф «ПЁС В САПОГАХ»
09.45 М/Ф «МАЛЫШ И КАРЛСОН»
10.05 М/Ф «КАРЛСОН ВЕРНУЛСЯ»
10.30, 19.00, 00.05 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
12.00 «УСПЕТЬ ЗА 24 ЧАСА» (16+)
13.00, 01.25, 03.55 «6 КАДРОВ» (16+)
13.40 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА-3»
16.30 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА-4»
20.30 Х/Ф «СКАЛА»
23.05 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
02.25 «ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
04.20 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС» (0+)
09.45 «ХОРОШО ТАМ, ГДЕ МЫ ЕСТЬ!» (0+)
10.25 «ЕДИМ ДОМА» (0+)
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
12.00 «ЧУДО ТЕХНИКИ» (12+)
12.50 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
15.00, 17.15 Т/С «МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ. СМЕРЧ» (16+)
19.00 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА»
21.10 «ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР» (16+)
21.45 Х/Ф «ВОЕННЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ» (16+)
23.50 Х/Ф «МАСТЕР» (16+)
01.40 Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ» (16+)

03.35 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.00 Т/С «ОДИН ПРОТИВ ВСЕХ» (16+)
05.55 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00 Х/Ф «БАРЫШНЯ-КРЕСТЬЯНКА» (0+)
08.15 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2» (12+)
11.20 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ» (16+)
12.20, 15.15 Т/С «СМЕРТЬ ШПИОНАМ!» (16+)
14.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
22.00, 22.30 Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА» (16+)
23.00 «+100500» (18+)
23.30 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
00.00 «ГЕРОИ ИНТЕРНЕТА» (18+)
00.30 «СЧАСТЛИВЫЙ КОНЕЦ» (18+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-3» (18+)
02.00 Х/Ф «ДВЕ ИСТОРИИ О ЛЮБВИ» (16+)
04.10 М/Ф

5 КАНАЛ

07.10 М/Ф (0+)
10.30 «БОЛЬШОЙ ПАПА» (0+)
11.00 «СЕЙЧАС»
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» (0+)
12.00, 13.00, 13.50, 14.40, 15.35, 16.20, 17.10, 20.30, 21.20, 22.10, 23.00, 23.55 Т/С «ТУЛЬСКИЙ ТОКАРЕВ» (16+)
18.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ»
19.00 ГЛАВНОЕ
00.45 Х/Ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ РЫБАЛКИ» (16+)
02.40, 04.00, 05.20 Т/С «ТЕНИ ИСЧЕЗАЮТ В ПОЛДЕНЬ» (12+)

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ
В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:
0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Суута буряад-монголшууд

БЭЛИГҮҮН НОМШО БЯМБЫН РИНЧЕН ТУХАЙ

Монголоор элитэ ехэ эрдэмтэн, бүхы дэлхэйн гүрэнүүдтэ мэдэ-этэй, аргагүй ехэ сэсэн бодолтой Бямбын Ринчен Буряад ороной Хяагтын аймагай Ехэ Нуга нютагай Сарай гэжэ газарта түрэнэн юм гээд, Монгол орондо бэшэгдэдэг. Эсэгэн хасаг сэрэгэй ехэ дарга байһан. Эрдэмтэй, хитад, япон хэлэндэ ехэ бэрхэ, бэшэхэ-дээ тон найнаар бэшэдэг. Ринчен эсэгэтээ монгол хэлэндэ бэрхээр һураһан юм. 14 наһатайдаа Монгол орон руу ошоһон түүхэтэй. Багадаа Бямбаев Ринчен гээд нэрлэгдэдэг байгаа. Хожомоо Бямбын Ринчен гэнэн нэрэтэй болоо. Сэсэн бэрхэ ухаагаа, соёл гэгээрэлээ Монголын арад түмэнэй найн найхан, хүгжэнги, баян дэлгэр байхын түлөө зорюулһан. Эхэ орондоо ёһотойгоор дуратай интернационалист хүн байгаа. Һанаа сэдхэлээрээ үнэхөөр олоной түлөө, найн хэрэгэй түлөө гуниггүй тэмсэхэ эрэ. Монгол арад түмэн Ринчен 6 толгойтой хүн гэдэг хэн. Яруу зохёолшо, түүхэсэн, философ, метеоролог, астроном, биолог. Ринченэй хэлэн үгэнүүд, бэшэн зохёолнууд хүн зоние хүхэжэ, ухаа, зориг оруулха, урагшань дабуулха, сэдхэлын үргэн болгохо шадалтай байгаа. Энэ гайхамшагтай хүнэй хэлэн, зугаалһан тодорхой хөөрөөнүүдые бэшэхэ хүсэл намда түрбэ.

Монгол үзэг бэшэгээ орхижо, килл үзэг бэшэгтэ ороходо, Ринчен ехэ дурагүй байһан: "Ород бэшэгшн муу ёрын бэшэг юм даа, уншахада ойлгогдохогүй, толгой сээрүүлээд байха. Монгол бэшэг болбол бэлгэ дэмбэрэлтэй, ойлгогдоно-ойлгогдоно гээд толгой дахуулдаг", - гэжэ хэлэн.

Нэгэ удаа Ринченэй уран зохёолшодой суглаанда ошоходонь, хамаг зонинь тарашан байба. Тооно сэлбэрлэдэг эхэнэртэн: "Танай Тарба гэжэ даргын орондо, Сугларая гэнэн дарга байбал, найн байгаа", - гэжэ хэлэн юм.

Нэгэ үедэ жэн хэмжүүрын (весы шалгагша-метрологи) сагай улари-лые хэмжэгшэ (метеостанци) хоёр нэгэ хушалта доро (байра соо) байдаг болобо. Тиэхэдэн Ринчен хэлэн гэжэ: "Нэгэниинь - хулгайша, нүгөөдэн - худалша. Иимэ хоёрой нэгэ доро байхадань, хэндэн үнэншэхэ ёһотой юм".

Монгол эрдэмтэдэй суглаанай нэгэ халбарта суглаа нээхэдэ, суглаанай түрүүлэгшэ Санжиевай: "Товарищи!" - гээд эхилхэдэн, Ринченэй бодоод: "Монгол эрдэмтэдэй суглаан ород хэлээр ябаха болобо аал?" - гэжэ асуухадань, Санжиев ехэ аягүйрхөө бэлэй.

Ринченэй Завхан аймагай Тосон Сэнгэлиг ошоходонь, сомоной түб шорой богтоо дарагдаһан, эндэ тэндэ адуу, малай сомоотой яһад харагдаба. Тиигээд Ринчен: "Пээ, Тосон сэнгэлигшн, Яһан Сэнгэлиг болошоо юм

байна!" - гэжэ хэн.

Шляпа (тоорсог) малгай Ринченэй үмдөөд ябаханда, нэгэ уран зохёолшон уулзаад:

- Танай малгай толгойдоо багадаа юм байна, - гэжэдэн, Ринчен тодожо абаад:

- Танай толгой малгайдаа багадаа! - гэжэ харюусаа хэн.

Баян Үлгий аймагта, гостиницын столоводо Ринчендэ ехэ гашуун шүлэ үгбэ. Аймагай нэгэ дарга магтуулха һанаатай, Ринчен гуай, амтатайхан хоол байна бээ гэжэ асууба. Орходоо монгол хоол, жажалхада хасаг хоол гүүлхээр юм байна даа, гэжэ тэрэ ноёной урмыень унагаһан гэлсэдэг.

Ринчен Улаан-Баатарһаа Америкэ ошохо гээд самолётдо европын хүнтэй зэргэлжэ һууба. Түргэн саг соо найн танилсаад, утын зугаа эхилбэд. Нүхэрын Уинстон гэжэ нэрэтэй. Ринченэй самолётдой сонхоор хараха үедэ, Уинстон "танай Улаан-Баатарта хэды хонооб. Бээ үгааха баани, душ хомор байна. Танай монголшууд бээ үгаадаггүй хадаа гар, хүлдөө, сээжэдэ, үһэ ноһо үгы ха юм" гэбэ. Ринчен самолётдой сонхоор үүлэдые хаража байһанаа болёод, "бидэ, монголшууд, али эртэ саһаа хармагшан түрэлһөөн хахасаһан зомди, тиигээд манай бээдэ үһэ ноһон ургадаггүй, сээр хадань, бидэ бээ уһаар хомор үгаадагбди. Манай арһан елэгэр, сээр байдаг. Харин таанар хармагшан түрэлһөөн халаагүй хадаа, үһэ ноһондоо дарагдашоод, бээ

угаангүй байжа болохогүй хадань, түргэ түргэн уһанда орохо болонот", - гэжэ хэлээд, амын таглаа хэн. Үһэ ноһондоо дарагдаһан гарын сарбуу руу хараад, энэ юун бэ гэжэ асуугаа гэдэг.

Польшоһоо нэгэ эрдэмтэн ерээд, Ринчен поляк хэлээр һонирхожо, хэдэн музейнүүдээр ябуулжа харуулба. Музей бүхэндэ Луугай (дракон) зураг хээ угалзанууд тааралдажа, Ринчен эсэхээ мэдэнгүй, ехэ шадамараар хөөрэнэ. Польшын хүн дотороо бодожо: "Танай монголдо энэ луу гэдэг амитан байһан юм гү?" - гэжэ асууба. Ринчен хөөрөөндөө халажа: "Байнгүй яахаб. Байһан хадань, энэ луугай хээ байна ха юм", - гэжэ харюусаба. Ринчение наадалха һанаатай байһан байба. "Танай Польшодо хоёр толгойтой бүргэд Польшо гүрэнэй герб болоод байхада, манай Монголдо Луу байнгүй яаха юм" гэжэ хорон үгөөр Ринчен харюусаһан байна.

Табяад оной үедэ Ринчен Бээжэн, Хүх хото, Ордос, олон газараар ябаба. Бээжэн хотодо ошожо, Ринчен машинаараа ябаха болёод, хүниие хуллэн тэргэдэ һуугаад ябадаг болобо. Хажуудахи нүхэрын, Ринчен, та юундэ машинадаа һуунгүй, хүн тэргэдэ һуугаад ябанат гэбэ, энэ ямар ушартайб? Ринчен иигэжэ харюусаа: "Намайе хоёр зуун жэл соо уһанан юм, би энэниие хоёр-гурбан үдэр унажа, гэртээ хариха һанаатайб", - гэжэ харюусаа хэн.

Хитадаар ябажа байхадаа, гайхамшагта сагаан ута ханада хүрөөд аяншалжа ябахадань, хари гүрэнһөө ерэнэн олон зуун хүнүүд ябажа, һонирхожо байна. Ринчен хэрэмэй газар талада, олон зоний дунда байгаад, бээ хүнгэлбэ. Суг ябаһан нүхэрын, та яажа байнат гэжэ гайхаба. Буруу юм бэшэ аал, - гэжэдэн, "энэ талаши манай Монголоор газар юумэл даа. Манай нютаг гээшэ, тиимэһэ гай байхагүй. Эртэ дээдэ үедэ хитадууд манай монголшуудай добтолгоһоо айжа, нютагаа хамгаалхаяа бариһан юм. Хэрэмһээ наада талань, манай монгол нютаг, тиимэһэ бээ заһахада, болохол даа" гэжэ энээбэ.

Москва хотоһоо ерэнэн профессор зэргэтэй Павел ород нүхэртээ

Монголдо ресторанда орожо, үдын хоол бариха болобод. Ринчен өөртөө бүхэлээр шанаһан адуунай мяха захиба. Павел нүхэртөө гурбан ондо салат, винегрет гэжэ мэтые ехээр хээд үгэхөөр захиба. Ринчен яһатай мяхануудаа хурса хутагаар бэн тээшээ отолоод эдижэл, эдижэл байна. Павел профессор Ринчение дуурьяжа, ногоон хоол баһа шамаргүй эдибэ. Ринчен, ши мяха амар шоно шэнги эдинэбши, мяханда дуратай гэжэ Ринчение шоглохо һанаа гаргаба. Ринчен мяха хэнэн табгаа саашань түлхижэ орхөөд, Павел, ши ногоон хоол монгол малһаа үлүү хомхойгоор эдибэш, гэжэ шабуур үгөөр харюусаба. Айлшан Павел энэ үдэрһөө хойшо Ринчендэ үлүү үгэ хэлэхээ болёо хэн.

Ринчение шүүмжэлжэ эндэ, тэндэ, сонинуудта бэшэгдэнэй һүүлдэ сониндой дарганар (редакторнууд) Ринченһээ ямар бодолтой, юун гэжэ хэлэхэб гэжэ мэдэхэ һанаатай, тание һаяхан шүүмжэлжэ бэшээ, шүүмжэлэй талаар юу хэлэхэ байнат гэжэ асуухадань, "Түрэгүрэн түмэн нүдэтэй, түрэн бээ хоёр нүдэтэй, та нүхэдэйнгөө хэлэнэниие, бэшэнэниие би тон найн ойлгооб", - гэжэ тодорхойгоор хэлээ хэн.

Ахамад сэтгүүлшэн Галдан Б. Ринчендэ табяад онһоо танилсажа, нэгэ доро ажалладаг болобо. Хүдөө нютагуудаар ажалаараа суг ябадаг болобо. Нэгэ удаа Үмнэгобида хэдэн үдэр ябажа байхада, Галдан бодолгүй "та дандаа нюдаргатай дэгэл үмдөөд ябадаг гүт", гэжэ һураба ха. "Феодалнууд жинсээр хубсалдаг, монгол хүн нюдаргатай дэгэлээ үмдэхэ ёһотой гэжэ, та мэдэхэ болонот, энэниие хадуужа абагты" гэжэ хэн.

Галдан нэгэ үдэр сайлажа байхада: "Та маасалтай (тоһотой) талха зооглохо гүт?" - гэжэ асууба. Үбгэн: "Галдан, би маасалтайень эдижэ шадахагүйб, ямар юумэнэй маасал байгаа юм. Харин сүсэгийн маасалтай болоболнь, эдихэдэ гоё даа. Тиигээд ород хэлэнэй "масло" гэдэгтэ түс бүридэн илгажа хэлэхэ хэрэгтэй, машина, техникын масло гү? Шара тосон, сүсэгийн масло, өөхэнэй масло гээд олон, олон ха юм", - гэжэ тайлбарилба.

С.БАНЗАРАКЦАЕВ.

Амаршалга

ЭНЭРХЫ СЭДХЭЛТЭЙ, СЭСЭН БЭРХЭ ЭГЭШЭНЭРНАЙ

Манай хүндэтэ эгэшэнэрнай Батожапова Цыпилма Цыреновна - 75 наһанай, Цыренова Цырен-Дулма Базаржаповна 70 наһанайнгаа үндэр дабаанууды дабаба.

Яруунын аймагай Зүүн-Үльдэргэ тоонтотой хоёр сэсэн бэрхэ эгэшэнэрнай дүрбэдүрбэн үри хүүгэдэ хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргэжэ, эрдэм ном олгожо, гэр бүлэ болгожо табяа. Хоёр ажалша эгэшэнэрнай бүхы наһаараа хамтын ажыхинуудта амжалтатайгаар хүдэлжэ гараа. Наһанайнгаа амаралтада гараадшые байхада, Цыпилма Цыреновна - Үльдэргэдөө, Цырен-Дулма Базаржаповна Хориин Амгаланта нютагтаа ехэл эдэбхитэйгээр олониитын ажалнууд-

та хабаадаг. Хажуугаарнь аша зээнэрээ, гушанараа харалсаад байдаг даа. Бурханай хайраар үндэр наһа эдлэжэ ябаһан энэрхы сэдхэлтэй Цыпилма Цыре-

новна, Цырен-Дулма эгэшэнэрээ тэгшэ ойнуудаарнь, Эжын һайндэрөөр халуунаар амаршалаад, манай ехэ найн нүхэр, арадай дархан Валерий Цыбиковэй уран шүлэгэй мүрнүүдые зорюулбабди:

**Эжын сагаан хүн
Эм бэшэ - юм даа.
Эхэрэн маниа үргэнэн
Эжымнай - бурхан даа!
Арад зондоо,
тоонто нютагтаа
Ашатай тунатай
байхыемнай
Анхаран,
энхэрэн һургаһан
Эжымнай - бурхан даа!**

**Одхон дүү
Мыдыгма Жанаевна
наһанайнгаа нүхэр
Валерий Манзаракшевич
Сыдеветээ, үри
хүүгэдээрээ бултадаа.**

Гэрэй эзэн эхэнэрнүүдэй анхаралда

НАЙНДЭРТЭ ЗОНИИЕ ХҮНДЭЛХЭ ЭДЕЭН

Батон бүүлхые 1 сантиметр үргэнтэйгөөр хэршээд, һү, үндэгэ, дабһа хэһэн худхаса соо тэдэнээ хээд, ургамалай гү, али сагаан тоһон соо шараха хэрэгтэй.

Элдэб янзын начинкануудые дээрэн хэж аргатайт: 1. Шараһан батон-хилээмэн дээрээ шанаһан үндэгэнэй хахадые хээд, досоонь загаһанай түрьһэ (хара гү, али улаан икра) хэжэ гоёогоод, хажуу тээгүүрнь сагаан тоһоор шэмэглэхэдэ болоно. 2. Хилээмэн дээрээ помидорой нэгэ хүсэнэг хээд, досоонь болоһон үндэгэнэй хуби хэгты, дээрэн шпроты нэмээд, тойруулан майонезээр хорой хэжэ болонот. 3. Батоной хүсэнэг

“ДИПЛОМАТ” САЛАТ
Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 1 баанха тоһотой загаһанай консервз, 4 үндэгэн, 100 грамм сыр, майонез, ногоон ургамалнууд.

Загаһаа һэрээгээр нязалха хэрэгтэй. Шанаһан үндэгэнүүдээ шараһаань амьарлаха ёһотойт. Тиигээд сүрээ жэжээр теркоор гаргагты. Салатнигайнгаа оёорто түрүүн загаһаа, удаань үндэгэнэйнгөө сагааниие, һүүлдэн сүрээ, эгээл һүүлдэ шарыень хэж хэрэгтэй.

Тиигээд хубинууд бүхэн дээрээ майонезээ хэжэ бү мартаа. Удаань хэдэн час соо холодильник соогоо байлгабалтнай, һураггүй амтатай болохо байна. Дээрэһэнь ногоон ургамалнуудаараа шэмэглэхэ болонот.

ЗАБАЙКАЛИИН ТАХЯА
Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: тахья (1,5 килограмм), 2 килограмм хартаабха, 250 грамм майонез, тахяада хэрэгтэй специнүүд, 2 стакан үгэрсын рассол, ургамалай тоһон, чеснок.

Хартаабхаа сэбэрлээд, 0,5 сантиметр үргэнтэйгөөр хартаабхаа хэршээд, дабһалаад, тоһо сээрээд, 20 минута соо байлгаха ёһотойт.

Тахяагаа 14 адлиханууд хүсэнэг болгон хэршээд, 10 минутын туршада рассолдо хэж болонот. Удаань тэдэнээ бажуужа абаад, досоогурнь жэжэлэгдэн чесноого шөхөж болонот. һүүлдэн дабһалаад, специнүүдыень үбэнүүлээд, түрүүн доронь хартаабхаа противень дээрээ табяад, дээгүүрнь мяхаяа тааруулан табяад, дээрэһэнь майонезээ адхаха болонот. Противень дээрэ үнөөхи 1 стакан расолоо адхаха болонот. Тиигээд духовко соогоо шаранат, тэрэ үедэтнай тэрэ үһанийнь паар болон, үгы болохо ёһотой.

Энэ хуудана
Бэлигма ОРБОДОЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

дээрэ жэжэлэгдэн чесноготой майонез хээд, дээрэһэнь багаһанаар жэжэлэгдэн сыр үбэнүүлэ хэрэгтэй.

ЭЛГЭЭР ХЭҢЭН ЗАКУСКА

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 100 грамм үхэрэй эльгэн, 2 шанаһан үндэгэн, 40 грамм шэниисын хилээмэн, 2-3 томо халбага һүн, 1 бага сайн халбага сагаан тоһон, дабһан.

Үхэрэй эльгэ угаагаад, сэбэрлээд, тэбхэрнүүдээр хэршэжэ, субардаа соо шараха болонот. Шараһан эльгээ хүргөөд, һүүлдэн мясорубкаар хилээмэнтэй хамта жэжэлнэт. Урид хилээмээ һүн соо хэж ёһотойт. Дээрэһэнь дабһа үбэнүүлээд, тэрэ эльгээ халаанат. һүүлдэн үндэгэнүүдээ һүнтэй таһа худхаад, тоһо хэгдэнхэй халуухан субардаа руу хэжэ шаранат.

Шараһан үндэгэнэйнгөө бэлэн болоходо, үнөөхи шараһан үндэгэн дээрэ эльгэнэйнгээ пюре хээд, дээрэһэнь нүгөө шараһан үндэгөөр хушанат. Тиигээд халуугаар гү, али хүйтөөршье хаань, тарелкэ дээрэ хэжэ табиха болонот.

СЫРТЭЙ ЧЕРНОСЛИВ
Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 30 яһатай чернослив, 150 грамм сыр, 200 грамм сонгоогдоһон гахайн өөхөн (бекон гү, али корейкэ).

Табан минутын туршада черносливээ бүлээн уһан соо байлганат. Тиигээд хажуу тээн нүхэ хээд, яһануудынь гаргажа хаянат. Сүрээ жэжэлээд, тэрэ үнөөхи черносливууд соогоо шөхэнэт. Тэдэ черносливуудаа нарииханууд өөхөөрөө оройжо, модохонуудаар (зубочисткануудаар) бүхэлнэт. Тиигээд

250 градустай халуун духовко руу бултыень хээд, шараһан хальһатай болотор шараха хэрэгтэй.

ТЮЛЬПАНУУД

Тон адлинууд помидорнуудые абаад, досоохи зөөльень абаад, тюльпан шэнги болгонобди. һүүлдэн досоонь фарш хэнэбди.

Фаршда хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: жэжэлэгдэн сыр гү, али творог помидоройнгоо зөөлэнтэй худханат. Тиихэдэ жэжээр хэршэгдэн ногоон мангир, амтатай перец, ногоон ургамалнуудые (укроп, петрушка) нэмэжэ, майонезтэй, дабһатай худхаха болонот. Тиигээд ногоон салаадай набшаһанууд дээрэ тюльпануудаа табиха болонот.

ХААНАЙ ЗАКУСКА

Шэнэ жэлдэ бэлдэхэдэмнай, энэ закуска хуурай улаан ар-

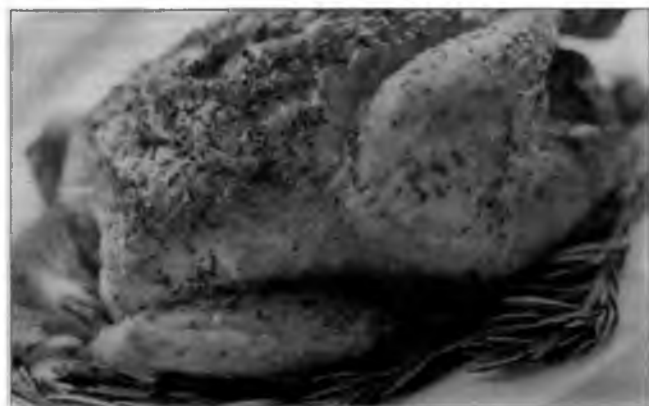
хитай, мүн шампанскатай еж тааралдадаг байна.

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 6 шанаһан үндэгэн, 1 стакан грецкэ һамар, 4 маринованно һонгино, 4-5 гашууншаг яблока, 200 грамм хатуу сыр, 1 баанха (250-300 грамм) майонез.

Удаа дараалан, ээлжэелэн үе үеэр нэн түрүүн түхэрэнүүдээр үндэгэ, удаань жэжээр хэршэгдэн маринованно һонгино, тиигэжэ теркоор жэжэлэгдэн яблока, удаань 0,5 баанха майонез, тиигээд һамар, томо теркоор жэжэлэгдэн сыр табинабди.

Һонгинын маринадта хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 0,5 литр бусалһан уһан, 0,5 стакан 9 процентын уксус, 0,5 сайн бага халбага дабһан.

Һонгиноо хальһанһаань сэбэрлээд, бүхэли зандань 1 часай туршада энэ маринад соогоо байлгахат.

Шэнэ номтой танилсагты

Хүндэтэ уншагшад!
 “Үндэһэтэнэй хубсаһан” гэжэ нэрэтэй зурагуудыг шэрдэхэ ном Анжелика Мешкова хэблэн гаргаба. Энэ ном соо дангина һайхан басагад Байгал шадарай буряадуудай үндэһэтэнэй хубсаһантай танине танилсуудха.
 Үндэһэтэнэй хубсаһан хадаа арадай соёл болбосоролой шухаг хубинь мүн юм. Эртэ урдаһаа ёһо заншалаа сахин, эхэнэр бүхэн гоё һайхан хубсаһа оёжо үмдэхые оролдодог байгаа. Бүхы шэмэглэл гоёолтоёо эхэнэрнүүд аша, зээ басагадгаа, заримдаа бэридээшье бэлэглэн дамжууддаг заншалтай бэлэй.
 Эдэ дангина басагаднай ямар зүйлэй үндэһэн хубсаһа үмдөөб гэжэ таагаад үзэгты даа. Үнгэтэ шэрэ будагаар һайханаар шэрдэгты.

Монгол.

**ФОТОКОНКУРС
 “СЕЛФИ
 ПО-БУРЯТСКИ”**

Санкт-Петербурһын түүхын хүзэгтэнэй музейдэ, “Буддизм на берегах Байкала и Невы” гэхэн этнохаралганай уедэ, Буянтуева Наталья Цыденовнагай зохёон оёһон хубсаһанай эдирхэн модельнүүд Эля Женя хоёртой өөрөө байна.